



Inspraakpunt Natura 2000  
Postbus 30316  
2500 GH DEN HAAG

Datum : 16 februari 2007  
Betreft : zienswijze ontwerpbesluit Natura 2000-gebieden

Geachte heer Veerman,

Naar aanleiding van de publicatie d.d. 13 november 2005 van de zogenoemde 1<sup>e</sup> tranche aanwijzing Natura 2000-gebieden geeft Vogelbescherming Nederland u hierbij haar zienswijze op de ontwerpbesluiten Natura 2000-gebieden.

Alvorens meer inhoudelijk in te gaan op de genoemde ontwerpbesluiten, willen wij hierbij onze waardering uitspreken voor de inzet die u en uw departement plegen voor een adequate implementatie van het Natura 2000-netwerk en de achterliggende regelgeving. Die inzet weerspiegelt het grote belang van de Nederlandse natuur in internationaal verband. De implementatie van het Natura 2000-beleid vormt in onze dynamische samenleving een grote uitdaging, waarvoor ook de komende jaren nog veel werk zal moeten worden verzet. Zoals gesteld waarderen wij de wijze waarop u deze uitdaging bent aangegaan. Wij denken dat met deze serie besluiten een volgende belangrijke stap wordt gezet op weg naar een adequate verankering en doorwerking van het Europese natuurbeleid in Nederland.

Dit gesteld hebbende geeft bestudering van de ontwerpbesluiten, de bij deze besluiten behorende toelichting en de beschikbare (achtergrond-) documentatie ons toch aanleiding tot het formuleren van enige kritische kanttekeningen en doen van enkele aanbevelingen. Daarbij beperken wij ons logischerwijs tot de voor de betrokken vogels en hun leefgebieden relevante zaken.

Ons commentaar op de ontwerpbesluiten hebben wij als volgt geordend:

- Allereerst gaan wij in op een aantal algemene aspecten van de ontwerpbesluiten, met inbegrip van de gebruikte systematiek van (landelijke) instandhoudingdoelen en kernopgaven. Dit commentaar is ook van toepassing op alle andere voorliggende ontwerpbesluiten. Ieder item wordt afgesloten met een conclusie annex aanbeveling voor

aanpassing / verbetering van het betreffende onderdeel in (de gehanteerde systematiek voor) het definitieve aanwijzingsbesluit.

- Vervolgens gaan wij meer uitgebreid in op onze gebiedspecifieke op- en aanmerkingen bij de voorliggende ontwerpbesluiten. Waar relevant wordt daarbij terugverwezen naar het betreffende onderdeel uit ons algemene commentaar. Ook hier wordt ieder item afgesloten met een conclusie annex aanbeveling voor aanpassing / verbetering van het betreffende onderdeel in het (definitieve) aanwijzingsbesluit.

## **Algemene opmerkingen:**

### 1. Instandhoudingdoelen

Een belangrijk element in alle ontwerpbesluiten, naast de beschrijving van de relevante soorten en habitats, vormt met name de uitwerking van de instandhoudingsdoelen. Ook voor de reeds langere tijd functionerende Vogelrichtlijngebieden ontbraken tot op heden concrete uitwerkingen van dit sleutelbegrip. Vanwege de grote betekenis van de instandhoudingsdoelen voor de uitvoeringspraktijk van Natuurbeschermingswet in de Natura 2000-gebieden besteden wij in deze zienswijze relatief veel aandacht aan verschillende relevante aspecten met betrekking tot dit onderdeel van de voorliggende ontwerpbesluiten.

Allereerst geven wij onze visie op de gehanteerde systematiek en in het bijzonder de status van (onderdelen van) de voorliggende planstructuur. Met betrekking tot de toegepaste systematiek gaan wij in op de toepassing van de gehanteerde 'kernopgaven' en de rol van de 'contouren' in relatie tot het gehanteerde ambitieniveau.

Vervolgens geven wij onze zienswijze op de vorm en mate van detaillering waarin de instandhoudingsdoelen in de ontwerpbesluiten zijn uitgewerkt en beschreven.

Meer gedetailleerde opmerkingen met betrekking tot de specifiek voor het Natura 2000 gebied Alde Feanen geformuleerde doelen treft u elders in deze zienswijze, onder de gebiedsspecifieke opmerkingen.

### A. Status onderdelen planstructuur

De gehanteerde systematiek van landelijke en gebiedsdoelen is een zeer complex geheel. Kort samengevat is na een analyse van de landelijke staat van instandhouding van een soort of habitat voor die soort of habitat een landelijk doel geformuleerd: de Nederlandse Natura 2000 opgave. Met behulp van zogenoemde 'kernopgaven' op het niveau van Natura 2000-landschappen is dat landelijke doel vervolgens doorvertaald naar doelstellingen per Natura 2000-gebied. Het gehele proces is beschreven in een reeks samenhangende documenten, waaronder het landelijke doelendocument, het gebiedendocument, het profielendocument en enkele bijbehorende achtergrondrapporten waarvan wij hier kortheidshalve alleen het SOVON 'Trendrapport' (SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON, Beek-Ubbergen). noemen. Het merendeel van deze documenten, alles bij elkaar vele honderden pagina's, heeft geen formele (juridische) status: alleen de in de toelichting bij de ontwerpbesluiten geformuleerde instandhoudingsdoelen op gebiedsniveau staan open voor inspraak.

Vogelbescherming Nederland is van mening dat het van groot belang is dat er zoveel mogelijk duidelijkheid gecreëerd wordt over de achtergrond en de status van de aan de instandhoudingsdoelen ten grondslag liggende feiten, analyses en overwegingen. Daarbij zou het de transparantie van besluitvorming en de rechtszekerheid voor belanghebbenden ten goede komen wanneer in de aanwijzingsbesluiten de status

verduidelijkt wordt van een aantal documenten waarin genoemde zaken zijn vastgelegd. Meerdere documenten bevatten dergelijke informatie die absoluut onmisbaar is voor een goed begrip en een juiste doorwerking van de instandhoudingsdoelen, onder meer bij de uitvoering van wettelijke taken zoals plantoetsing en vergunningverlening, beheerplanning, evaluatie en monitoring. Daarmee is die informatie ook van essentiële betekenis voor de rechtszekerheid van derdebelanghebbenden.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Wij pleiten er voor dat een aantal van de beschikbare basisrapporten en achtergronddocumenten via een verwijzing in de definitieve aanwijzingsbesluiten formeel een integraal onderdeel gaan uitmaken van die aanwijzingsbesluiten. Naar onze mening zouden in ieder geval het landelijke doelendocument, het gebiedendocument en het profielendocument (inclusief ecologische vereisten) langs deze weg een formele juridische status moeten krijgen.**

**B. Kernopgaven.**

De belangrijkste maatregelen die getroffen moeten worden om een (landelijke) gunstige staat van instandhouding te behouden of te bereiken staan als 'kernopgaven' in het doelendocument. Via de zogenoemde Natura 2000-landschappen zijn de landelijke kernopgaven vertaald naar kernopgaven voor de afzonderlijke Natura 2000-gebieden. Deze kernopgaven op gebiedsniveau zijn wel opgenomen in het zogenoemde 'gebiedendocument', maar niet (meer) in de ontwerpaanwijzingen.

Wij achten deze kernopgaven van essentieel belang voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding; bovendien dienen zij als kader voor het opstellen van de beheerplannen. De aan de Natura 2000-gebieden toegekende kernopgaven behoren daarom ook in de aanwijzingsbesluiten te zijn benoemd.

In de gehanteerde systematiek is het aantal kernopgaven per gebied om administratieve redenen beperkt tot een maximum aantal van vier. Wij zien niet in op grond van welk steekhoudend argument tot deze, ons inziens onnodige en onwenselijk inperking van het aantal toe te delen kernopgaven is gekomen. Op inhoudelijke gronden bezien zouden aan een gebied al die kernopgaven moeten worden toebedeeld als noodzakelijk zijn om de geformuleerde doelen te realiseren. Van enige numerieke beperking zou daarbij geen sprake moeten zijn.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland verzoekt u aan de onderscheiden Natura 2000 gebieden al die kernopgaven toe te delen die relevant zijn voor het behalen van de geformuleerde instandhoudingsdoelen. Dit samenstel van kernopgaven dient ons inziens opgenomen te worden in de toelichting bij de definitieve aanwijzingsbeschikking.**

**C. Het gebruik van de contour 'haalbaar en betaalbaar' bij de formulering van instandhoudingsdoelen.**

Ten behoeve van de doorvertaling van de landelijke Natura 2000-opgaven naar instandhoudingdoelen naar gebiedsniveau geeft het doelendocument zogenoemde 'contouren' waarmee bij die vertaalslag rekening gehouden is (moet worden). Zo dienden de doelen o.a. 'haalbaar en betaalbaar' te zijn (par. 2.2) en is er een balans gezocht tussen 'richting geven' en 'ruimte laten'. De uitleg en uitwerking die vervolgens aan deze contouren is gegeven, geeft ons aanleiding tot het plaatsen van enkele kritische kanttekeningen.

Beoogd wordt door middel van het behouden of herstellen van populaties van soorten of arealen van habitats op gebiedsniveau de betreffende natuurwaarden landelijk in gunstige staat van instandhouding te houden of te herstellen. Het landelijke Natura 2000 doelendocument straalt een juist ambitieniveau uit door de landelijke doelstellingen te koppelen aan de afspraak in EU verband in 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen (pag. 9-10). Tevens geeft het doelendocument aan dat er heel wat soorten en gebieden zijn waar zeer snel ingrijpen vereist is om niet het risico te lopen dat er binnenkort niets meer te behouden of te herstellen valt (pag. 31, *sense of urgency*).

Voor niet alle soorten of habitats die momenteel in ongunstige staat van instandhouding verkeren wordt evenwel op gebiedsniveau een adequate herstelopgave geformuleerd. Bij die door u gemaakte keuzen voor (de ambitie van) behoud- of herstelopgaven speelt de zogenoemde contour 'haalbaarheid en betaalbaarheid' een grote rol. Deze contour wordt onder het motief van strategisch lokaliseren mede gebruikt om het ambitieniveau van de doelstellingen te bepalen. Naar onze mening is dit een fundamenteel onjuiste benadering.

Wij zijn van mening dat budgettaire beperkingen het loslaten van de doelstelling van een gunstige staat niet rechtvaardigen. Art. 2 HR stelt dat bij de keuze van de te nemen *maatregelen* rekening gehouden kan worden met 'vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied'. Deze bepaling kan echter het nakomen van de verplichtingen op het niveau van *doelstellingen* niet in de weg staan<sup>1</sup>. Daarbij is relevant dat de vaststelling van instandhoudingdoelen deel uitmaakt van de procedure voor selectie en begrenzing van gebieden, waarbij volgens vaste jurisprudentie van het Europese Hof slechts ecologische criteria kunnen worden gehanteerd. Verhelderend in deze context is de opinie van A-G Kokott, in de zaak die de Commissie heeft aangespannen tegen Ierland (C-418/04, 14-9-2006, r.o. 111), waarnaar wij hier korthedshalve verwijzen.

Het, uit oogpunt van haalbaarheid en betaalbaarheid, achterwege laten van voldoende ambitieuze herstelopgaven voor in ongunstige staat verkerende habitats is naar onze mening ook regelrecht in strijd met de selectiemethodiek zoals verwoord in het 'Verantwoordingdocument' (LNV, mei 2003) en de daarbij gegeven toelichting aan de Tweede Kamer. Bij die gelegenheid werd immers gesteld dat alleen die gebieden zijn geselecteerd voor behoud of herstel van habitats van communautair belang, waarvan zeker is dat behoud of herstel van de betrokken habitats ook mogelijk, haalbaar en betaalbaar is. In dat perspectief zijn de bedoelde gebieden toentertijd ook aan de Europese Commissie voorgedragen. In dit licht bezien menen wij te mogen verwachten dat u de toen reeds afgewogen inzet nu ook daadwerkelijk concretiseert in een adequate instandhoudingsdoelen en een voortvarende realisatie daarvan.

Wij menen dat het adagium 'haalbaar en betaalbaar' vooral gebruikt moet worden bij het *realiseren* van de instandhoudingsdoelstellingen, in casu bij de uitwerking van de beheerplannen. Immers op het niveau van *maatregelen* is het toegestaan en vaak zelfs gewenst dat rekening wordt gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied. Deze ruimte dient optimaal benut worden, zoals het doelendocument ook betoogd, maar met als harde grens het ambitieniveau van de *doelstellingen*. Alleen op die manier wordt naar onze mening aan de wettelijke vereisten voldaan.

---

<sup>1</sup> Zie ook "De afweging tussen economie en natuurbescherming in jurisprudentie en beleid", A.F. de Savornin Lohman, Tijdschrift Milieu en Recht 1/2007, par. 6

### **Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming meent dat de ambities van het doelendocument en de doorvertaling daarvan naar instandhoudingsdoelen op gebiedsniveau in sommige gevallen tekortschieten. De toepassing van het adagium 'haalbaar en betaalbaar' dient beperkt te worden tot de selectie van maatregelen op uitvoeringsniveau. Een heroverweging van het ambitieniveau van de geformuleerde instandhoudingsdoelen op gebiedsniveau is noodzakelijk om het bereiken van de benodigde gunstige staat van instandhouding, ook landelijk, daadwerkelijk binnen bereik te brengen**

### **D. Concreetheid instandhoudingsdoelen**

De instandhoudingsdoelen op zowel landelijk als gebiedsniveau zijn voor soorten doorgaans geformuleerd in termen van *'behoud (of herstel) omvang en kwaliteit leefgebied voor (uitbreiding) populatie'*. Voor vogels zijn deze doelen min of meer gekwantificeerd, voor habitats en HR-soorten ontbreekt doorgaans een nadere kwantificering.

Wij kunnen niet anders dan constateren dat wát er exact behouden of hersteld dient te worden in de voorliggende ontwerpbesluiten en achterliggende documenten niet altijd even duidelijk is. Niet als het gaat om wat de beoogde kwaliteit van bijvoorbeeld een leefgebied inhoud, evenmin als het gaat in welke omvang een eventueel behoud of herstel van een populatie moet plaatsvinden. De vogeldoelen vormen daarbij (tot op zekere hoogte) een uitzondering, maar daarover valt ook nog wel wat op te merken (zie ons commentaar op deze doelen onder punt 2 e.v.).

Wij merken op dat er vanuit de maatschappij een grote roep om duidelijkheid is, hetgeen ook naar voren kwam tijdens de provinciale voorlichtingsbijeenkomsten. Alle betrokkenen moeten weten wat de Nederlandse verplichtingen zijn, wat noodzakelijke inzet is, waar men op gebiedsniveau voor aan de lat staat en welke consequenties dat heeft voor zaken als functietoekenning, inrichting en beheer.

Veel van de noodzakelijke concretisering van de doelen op gebiedsniveau wordt doorgeschoven naar de beheerplanning. Wij achten dat een onaanvaardbare optie. Het op dergelijke wijze doorschuiven van een opgave die bij uitstek tot uw verantwoordelijkheden behoort, is bovendien ook om inhoudelijke redenen uiterst ongewenst. Zoals ook al hierboven gestipuleerd, vervullen de instandhoudingsdoelen een sleutelfunctie als het gaat om de uitvoeringspraktijk van Natuurbeschermingswet, of het nu gaat om plantoetsing en vergunningverlening, beheerplanning of monitoring en evaluatie. Heldere, zowel kwantitatief als kwalitatief uitgewerkte instandhoudingsdoelen zijn een absolute vereiste als sturingsmechanisme en toetsingskader voor de uitvoeringspraktijk. Dat is niet de taak noch de verantwoordelijkheid van brede maatschappelijke processen, noch van de goede wil van partijen uit het maatschappelijk middenveld. Het is uitsluitend en alleen de Nederlandse rijksoverheid, in het bijzonder uw departement, dat hiervoor verantwoordelijk en aansprakelijk is en dit onderdeel adequaat moet uitwerken en invullen. Daarover kan en mag geen misverstand bestaan.

### **Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland verzoekt u dringend uw verantwoordelijkheid in deze te nemen en de instandhoudingsdoelen zowel op landelijk niveau als op gebiedsniveau en met inbegrip van de ecologische vereisten te definiëren en op een in internationaal perspectief adequaat ambitieniveau vast te stellen. Wij zien de resultaten daarvan graag in de definitieve aanwijzingsbeschikkingen verankerd.**

### E. Realisatietermijnen natura 2000-opgaven en instandhoudingsdoelen

Het doelendocument ziet het realiseren van de instandhoudingsdoelen als een belangrijk instrument om de biodiversiteitdoelstelling voor 2010 te behalen. Ook geeft het aan waar ingrijpen vanwege de ecologische urgentie een kwestie van 'nu of nooit' is. Echter, noch de huidige ontwerpbesluiten noch de achterliggende toelichting of bijlagen cq. achtergronddocumenten geven aan binnen welke termijn een geformuleerde herstelopgave effectief dient te zijn gerealiseerd.

Afgezien van het feit dat vaak niet duidelijk aangegeven is wát die bestaande situatie is, menen wij dat hierbij ten onrechte voorbij wordt gegaan aan in dit verband belangrijke ijkmomenten. De richtlijnen en de jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie geven duidelijke termijnen waarbinnen een gunstige staat van instandhouding dan wel herstel binnen de Natura 2000 gebieden moet zijn gerealiseerd, te weten voor Vogelrichtlijngebieden meteen bij aanwijzing (termijn reeds verstreken), bij Habitatrichtlijngebieden voor wat betreft het verslechteringverbod van artikel 6 (2) HR en voor het treffen van de instandhoudingsmaatregelen ingevolge artikel 6 lid 1 het moment van aanmelding bij Europa (1998 of 2003).

In aanvulling op de ecologische urgentie, de juridische verplichtingen en de 2010 biodiversiteitdoelstelling is er nog een belangrijke reden om expliciete termijnen te geven voor de te bereiken doelen. Vanuit het oogpunt van toetsbaarheid en handhaafbaarheid zijn dergelijke termijnen een absolute noodzaak. Voor een nadere onderbouwing van deze noodzaak verwijzen wij naar het rapport "Juridische toets doelensystematiek; Natura 2000 in Nederland", par. 4.3 (zie bijlage 1).

Een (herstel)opgave of doelstelling zonder termijn biedt die duidelijkheid in ieder geval niet. Vergelijk de situatie met de kwalificatie voor het EK schaatsen: wie zich wil kwalificeren moet een bepaalde afstand binnen een bepaalde tijd rijden. In analogie hiermee dient een zowel inhoudelijk als qua tijd gedefinieerde gunstige staat van instandhouding een finish te worden in plaats van een richting.

### **Conclusie / aanbeveling:**

**Wij concluderen dat het verbinden van termijnen aan geformuleerde natura 2000-opgaven en instandhoudingsdoelen om meerdere redenen noodzakelijk is en verzoeken u daarom dergelijke termijnen alsnog in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.**

### F. Functieduiding van gebieden

In de aanwijzingsbesluiten wordt een onderscheid gemaakt tussen rui, foerageer, slaap- en broedgebieden. Het is echter niet geheel duidelijk wat deze betekenis van functietoekenning inhoudt en wat dit betekent als belangrijke functies niet benoemd worden. De functie die gebieden kunnen hebben zoals bijvoorbeeld ruigebied of slaappleaats voor watervogels staat niet altijd vermeld. Hierdoor wordt het onduidelijk of de soorten in al hun levensbehoeften voldoende worden beschermd.

### **Conclusie / aanbeveling:**

**Wij verzoeken u ook op dit punt de aanwijzingen te heroverwegen en aan te geven voor welke functies een gebied wordt aangewezen. Waar niet alle functies voor een soort in een Natura 2000 gebied kunnen worden gevonden, dient te worden aangegeven waar deze functies zijn gelegen en hoe die functies daar dan beschermd worden.**

2. Definiëring van gebiedsdoelen voor broedvogels: het gebruik van best beschikbare kennis

De beoogde gunstige staat van instandhouding voor broedvogels is op landelijk niveau uitgewerkt en veelal gedefinieerd in termen van een benodigd aantal sleutelpopulaties van een bepaalde omvang. Voor een aantal broedvogels is ook al in het verleden uitgezocht hoe groot een kernpopulatie zou moeten zijn, en welk aantal kernpopulaties vervolgens nodig is voor een levensvatbare populatie. Dit geldt o.a. voor de soorten van het Beschermingsplan Moerasvogels, dat in 2000 door de Directie Natuurbeheer is gepubliceerd.

Wij constateren dat de gegevens uit dergelijke bronnen niet altijd consequent zijn gebruikt en verwerkt in de voorliggende uitwerking van instandhoudingdoelen. Ook staan ze niet altijd consequent in de zogenaamde profielendocumenten vermeld. Opvallend is dat in de profielen vaak een streefaantal 'vanuit populatie-ecologisch oogpunt' wordt genoemd, dat lager ligt dan de in het Beschermingsplan Moerasvogels vermelde aantal. Onduidelijk is waar het gehanteerde streefaantal vandaan komt, en waarom dit wordt gevolgd in plaats van het Beschermingsplan. De in het Beschermingsplan Moerasvogels vermelde aantallen voor levensvatbare populaties moerasvogels (Den Boer, 2000) zijn in de studie 'Provinciale streefwaarden moerasvogels' (Bureau Waardenburg/SOVON, 2002) verder gespecificeerd naar regio. Voor roerdomp, woudaap, purperreiger, lepelaar, krooneend, blauwe kiekendief, porseleinhoen, zwarte stern, blauwborst en grote karekiet zijn deze aantallen bekend.

De bedoelde informatie leent zich naar onze mening uitstekend om de Natura 2000-opgaven - althans voor deze soorten - in te vullen. Als deze 'best beschikbare kennis' wordt vergeleken met de toekenning van aantalsdoelen per regio, blijkt dat er in sommige regio's (zoals bijvoorbeeld in het geval van purperreiger in Noord Nederland) lagere herstelopgaven zijn geformuleerd dan in het thans vigerende LNV-beleid het geval is.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland adviseert u altijd en zonder beperkingen de best beschikbare kennis te gebruiken bij het bepalen van instandhoudingsdoelen. In geval van soorten waarvoor actuele, gedocumenteerde beschermingsplannen beschikbaar zijn, dienen de (instandhouding)doelen waar mogelijk daarmee gelijk geschakeld te worden. In voorkomende gevallen kan moet dit er toe kunnen leiden dat de doelen op een hoger ambitieniveau worden vastgesteld.**

3. Concretisering van regionale doelstellingen voor broedvogels.

In meerdere aanwijzingen, onder andere in de Delta, zijn voor sommige soorten broedvogels regionale doelen geformuleerd in plaats van gebiedsdoelen. Als reden hiervoor verwijzen de documenten naar:

- a) een per gebied jaarlijks sterk wisselend voorkomen, of
- b) onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie in het betreffende gebied, in verband waarmee het doel gedefinieerd wordt als (niet gekwantificeerde) bijdrage aan draagkracht ten behoeve van de regionale sleutelpopulatie.

Ad a. Als een soort een sterk wisselend voorkomen heeft, is een concreet gebiedsdoel noodzakelijk als maat om te duiden welke aantallen van de betreffende soort periodiek gefaciliteerd moeten kunnen worden in het betreffende Natura 2000-gebied. Het gemiddelde aantal broedparen voldoet in dergelijke gevallen niet. Ons inziens dient het doel in die gevallen bepaald te worden door de bekende maxima van de lokale broedpopulatie in het betreffende gebied. Alleen dan kan het gebied, als een soort zich om enigerlei reden in dat deel van haar regionale verspreidingsgebied concentreert, haar

functie als (tijdelijk) refugium voor de betreffende regionale populatie adequaat (blijven) vervullen.

Ad. b. Als een gebied onvoldoende draagkracht heeft voor een eigenstandige sleutelpopulatie van een soort, is verankering van de beoogde bijdrage aan de regionale populatie per gebied gewenst om te bewerkstelligen dat die regionale sleutelpopulatie effectief gebruik kan (blijven) maken van alle regionaal beschikbare leefgebieden en niet in haar ruimtelijke verspreiding wordt beperkt. Ook uit oogpunt van rechtszekerheid moet in de verschillende gebieden duidelijkheid bestaan over de beoogde bijdrage. Dit ondermeer ten behoeve van beheerders, die moeten weten welke inspanning er van hen gevraagd wordt. Duiding van de beoogde omvang van de gebiedsbijdrage aan de regionale doelstelling is daarom een conditio sine qua non.

#### **Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland acht het wenselijk dat er – ook in geval van regionale doelstellingen – duidelijkheid bestaat over de benodigde omvang van de bijdrage op gebiedsniveau aan dat regionale doel. Dit kan eenvoudig gerealiseerd worden door die bijdrage per gebied in termen van behoud of herstel te kwantificeren gelijk de concrete doelen voor andere (broed)vogels. In situaties waarin een soort een sterk wisselend voorkomen heeft, zou die doelstelling echter moeten worden ontleend aan de bekende maxima van de lokale broedpopulatie(s) in het betreffende gebied.**

#### 4. Definiëring van gebiedsdoelstellingen voor niet-broedvogels.

In de voorliggende ontwerpbeslissingen zijn de doelstellingen voor niet-broedvogels op gebiedsniveau gedefinieerd in termen van een meerjarig seizoensgemiddelde, soms een seizoensmaximum. De facto is het seizoensgemiddelde daarbij uitgewerkt als een daggemiddelde, dat bepaald is over een reeks van 5 referentie jaren, doorgaans '99-'00 tot en met '03-'04.

Deze uitwerking vormt een breuk met het verleden; in de originele (Vogelrichtlijn-) aanwijzingen werd de internationale betekenis immers afgemeten aan de periodiek voorkomende maxima. Een systematiek die ook in internationaal verband, bijvoorbeeld in het kader van de Ramsar-conventie, nog steeds gebruikt wordt als maat voor (inter)nationale betekenis van een gebied.

Uit de discussies rond de voorliggende ontwerpbeslissingen blijkt het 'seizoensgemiddelde' als begrip aanleiding te geven tot misinterpretaties en grote verwarring, zelfs onder betrokken deskundigen. Er is veel ecologische en gebiedskennis noodzakelijk om het geformuleerde seizoensgemiddelde inhoudelijk juist te interpreteren en op zijn juiste waarde te schatten. Het gevaar dreigt dat misinterpretaties met name bij lokale besturen en derdebelanghebbenden zullen leiden tot grote frustraties, gevoelens van rechtsongelijkheid en (onnodige) juridische touwtrekkerij. Uit oogpunt van bestuurlijke transparantie en maatschappelijke rechtszekerheid is dat iets wat ten enenmale zou moeten (en kunnen) worden voorkomen.

Wij realiseren ons dat zowel het gebruik van het seizoensgemiddelde als het gebruik van het seizoensmaximum voor- en nadelen kent. Naar onze mening zou een combinatie van beide getallen echter de genoemde nadelen kunnen ondervangen, met behoud van de positieve aspecten van beide benaderingen. Idealiter wordt voor alle relevante soorten per gebied ook duidelijk gemaakt hoe de aanwezigheid van de soort zich in dat gebied in de tijd ontwikkelt. Feitelijk komt ons voorstel neer op het voor iedere relevante soort opnemen van een figuur in de toelichting op de aanwijzingsbeschikking, waarin zowel het seizoensgemiddelde, het seizoensmaximum als de aanwezigheid van de soort

gebiedsspecifiek worden weergegeven op de wijze, zoals thans in de leeswijzer niet-broedvogels wordt gebruikt als illustratie van de gehanteerde systematiek.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland adviseert u de doelstelling tenminste te formuleren in termen van het seizoensgemiddelde in combinatie met het seizoensmaximum, waar mogelijk uitgebreid met een grafische weergave van de gebiedsspecifieke aanwezigheid van de soort in de tijd.**

5. Herstel verspreiding van soorten met een zeer ongunstige staat van instandhouding  
Een aantal soorten verkeert in een zeer ongunstige staat van instandhouding vanwege onder meer een sterke inkrimping van de verspreiding. Doordat de systematiek van de aanwijzingen en het formuleren van de doelen zich sterk richt op het recente vóórkomen van soorten in gebieden, komt het zwaartepunt van herstelopgaven van dergelijke soorten te liggen in een klein deel van het oorspronkelijke verspreidingsgebied. Ook al zouden die herstelopgaven worden gerealiseerd, dan is dat voor een aantal soorten nog onvoldoende om van een gunstige staat van instandhouding te kunnen spreken. Het gaat hier bijvoorbeeld om woudaap, blauwe kiekendief, grauwe kiekendief, kemphaan, velduil, draaihals, duinpieper, paapje, tapuit, grote karekiet, grauwe klauwier. Herstel in de kleine, nog overgebleven bolwerken biedt voor deze soorten te weinig soelaas. Ze verdienen dus extra aandacht, omdat uitbreiding van de verspreiding in belangrijke mate het herstel mede zal bepalen. Dat moet kunnen betekenen dat aanvullende hersteldoelen worden geformuleerd in gebieden waar de soort al sinds enkele jaren verdwenen is, of nog sporadisch of in lage aantallen voorkomt.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland acht het noodzakelijk dat de aanwijzingsbesluiten voorzien in een herstel van de verspreiding van soorten, die hiervan in belangrijke mate afhankelijk zijn voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding. Voor deze soorten dienen aanvullende doelen te worden opgenomen - ook voor gebieden waar de soort in de laatste jaren is verdwenen of nog sporadisch of in lage aantallen voorkomt - op een zodanig manier dat de te bereiken verspreiding recht doet aan een gunstige staat van instandhouding.**

6. Wijzigingen ten opzichte van bestaande aanwijzingen Vogelrichtlijn  
In meerdere ontwerpbeslissingen blijken de soorten of habitats waarvoor de gebieden (opnieuw) worden aangewezen te zijn gewijzigd ten opzichte van de bestaande aanwijzingen Vogelrichtlijn of de aanmeldingen bij Europa in het kader van de Habitatrichtlijn. Dergelijke wijzigingen worden in wisselende bewoordingen, maar vaak beperkt inhoudelijk gemotiveerd.

Wij constateren onder meer dat veel vogelsoorten die oorspronkelijk in de aanwijzingsbesluiten Vogelrichtlijn stonden genoemd, nu zijn verdwenen. Dit betreft ook soorten die als internationaal belangrijk (Annex I) werden aangegeven. Daartoe behoren zelfs soorten waarvan midden jaren negentig meer dan 1% van de internationale populatie in het betreffende gebied aanwezig was. Deze soorten behoren dus een instandhoudingdoel te hebben. De argumentatie om hiervan af te zien ontbreekt helaas vrijwel in alle gevallen. Ook soorten die sinds de aanwijzing onder de 1% norm zijn gezakt zijn soms ten onrechte verwijderd uit de aanwijzing. Dergelijke neerwaartse aanpassingen van doelen en begrenzingen zijn ons inziens in strijd met de Vogelrichtlijn.

Wij menen dat wijzigingen t.o.v. de “oude” aanwijzingen slechts met gedegen argumentatie doorgevoerd kunnen worden en constateren dat deze onderbouwing veelal ontbreekt.

**Conclusie / Aanbeveling:**

**Wij verzoeken u alle ontwerpbesluiten waarin wijzigingen zijn aangebracht ten opzichte van de bestaande aanwijzingen Vogelrichtlijn ook op dit punt te heroverwegen. Wij vragen u in ieder geval te onderbouwen waar en waarom soorten zijn afgevoerd dan wel neerwaartse bijstellingen in de omvang van de betrokken populaties of leefgebieden onontkoombaar en legitiem zijn.**

7. (her)Bevestiging aanwijzing gesloten gebieden (oud art. 17 Nbw).

Op grond van artikel 17 Natuurbeschermingswet zijn in het verleden binnen tal van staats- en beschermde natuurmonumenten zogenoemde ‘gesloten gebieden ex art. 17’ aangewezen. Sedert de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 wordt de openstelling van deze gebieden geregeld via art. 20.

Omdat de regeling van de toegankelijkheidsstelling van grote betekenis is voor de instandhouding van de aanwezige natuurwaarden, achten wij het gewenst dat alle bestaande gesloten gebieden ex art. 17 Nbwet – voor zover deze bestonden in de staats- en beschermde natuurmonumenten die thans worden geïntegreerd in Natura 2000 gebieden - bij gelegenheid van deze hernieuwde aanwijzingsbesluiten integraal worden (her)bevestigd als gesloten gebied ex art. 20 Nbwet 1998. Deze (her)bevestiging zou ons inziens plaats moeten vinden door zowel benoeming van de aanwijzing ex art. 20 en de daarbij behorende rechtsgevolgen in de tekst van de voorliggende beschikkingen, als door aanduiding van de betreffende deelgebieden op de bij de voorliggende beschikkingen behorende kaartbijlagen.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland adviseert u alle bestaande gesloten gebieden ex art. 17 Nbwet bij gelegenheid van deze hernieuwde aanwijzingsbesluiten integraal te (her)bevestigen als gesloten gebied ex art. 20 Nbwet 1998.**

8. Aanvulling ontbrekende herstelopgaven soorten, habitats cq. gebieden

In de thans voorliggende ontwerpbesluiten zijn om uiteenlopende redenen niet voor alle soorten en habitats die landelijk dan wel regionaal in ongunstige staat van instandhouding verkeren ook daadwerkelijk herstelopgaven geformuleerd. Bij de voor Natura 2000 relevante vogelsoorten is dat onder meer niet het geval voor Eider, Bontbekplevier, Grote stern en verschillende ander soorten broedvogels en niet-broedvogels.

Zeker voor soorten en habitats waarvan de staat van instandhouding landelijk gezien als zeer ongunstig wordt beschreven, en de oorzaak daarvan geheel of gedeeltelijk in Nederland wordt gevonden, acht Vogelbescherming Nederland het achterwege laten van adequate herstelopgaven op landelijk niveau en/of een doorvertaling daarvan op gebiedsniveau onacceptabel en in strijd met de wettelijke verplichtingen. Het argument dat de voorgestelde behoudsdoelstelling in veel gevallen al zou leiden tot extra inspanningen om een neergaande trend om te buigen naar stabilisatie mag daarbij geen excuus vormen, evenmin als het feit dat sommige soorten zich (lokaal) inmiddels spontaan wat gunstiger beginnen te ontwikkelen.

Het achterwege laten van herstelopgaven voor in ongunstige staat verkerende habitats uit oogpunt van haalbaarheid en betaalbaarheid is naar onze mening regelrecht in strijd met de wettelijke verplichtingen, zoals wij hierboven onder 1 al hebben betoogd.

Overigens zou de herstelopgave voor sommige soorten naar onze mening ook ten dele kunnen worden gerealiseerd door voor deze soorten ook in gebieden waar zij in lagere aantallen / dichtheden voorkomen complementaire doelen te formuleren. Herstelopgaven buiten de aangewezen Natura 2000 gebieden zijn ook denkbaar, maar zijn alleen acceptabel bij een nadere uitwerking van een concreet daarop gericht soortbeschermingsbeleid, zoals onder punt 8 van deze brief nader wordt toegelicht.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Vogelbescherming Nederland verzoekt u in de definitieve aanwijzingsbeschikkingen adequate herstelopgaven te formuleren voor alle landelijk in zeer ongunstige staat verkerende soorten en habitats, wat betreft vogels in ieder geval voor Eider, Bontbekplevier, Grote stern, Dwergstern (allen als broedvogel) en Tafeleend, Grote Zaagbek, Strandplevier en Zwarte stern (als niet-broedvogel). Het totaal van de – al dan niet complementaire – gebiedsdoelen moet expliciet leiden tot herstel van een gunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten / habitats (voor zover Nederland daar invloed op kan uitoefenen).**

9. Begrenzing Natura 2000 gebieden

De ontwerpbesluiten stellen dat bij de begrenzing van de Natura 2000 gebieden geen rekening is gehouden met andere vereisten dan die verband houdend met de instandhouding van de natuurlijke habitats en wilde flora en fauna. Dit conform de vaste jurisprudentie van het Europese Hof (Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 15 en 25)..

Meermaals hebben wij, na bestudering van de ontwerpbesluiten, de indruk dat dit uitgangspunt minder consequent is gevolgd dan wordt gesuggereerd. In de onderstaande gebiedsspecifieke opmerkingen worden waar opportuun, voorbeelden genoemd van ons inziens ongewenste afwijkingen van de beschreven methodiek. Vogelbescherming Nederland verzoekt u zich in alle gevallen en te allen tijde te houden aan de bedoelde juridische kaders en randvoorwaarden voor een adequate begrenzing van de Natura 2000 gebieden. Waar relevant dienen de thans voorgestelde begrenzingen in deze zin te worden gecorrigeerd.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Bij de keuze en de afbakening van de gebieden mag geen rekening gehouden worden met andere vereisten dan die verband houdend met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna. (Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 15 en 25). Vogelbescherming Nederland verzoekt u alle begrenzingen uit de ontwerpbesluiten opnieuw aan dit uitgangspunt te toetsen en waar nodig te corrigeren.**

10. Opgaven buiten de Natura 2000-gebieden

Een deel van de landelijke doelen kan niet binnen de Natura 2000 gebieden gerealiseerd worden. Hoewel dit buiten het bestek van de momenteel ter inzage liggende ontwerp aanwijzingsbesluiten valt, willen wij aandacht vestigen op de noodzaak dat er een bestuurlijk en wettelijk kader komt dat het behalen van deze doelstellingen mogelijk maakt. Dat ontbreekt nu nog, met als direct gevolg dat de leefgebieden en daarvan afhankelijke soorten buiten de Natura 2000 gebieden ernstig achteruitgaan.

Het Europese Hof heeft in een aantal uitspraken duidelijk gemaakt dat de uit artikel 3 VR voortvloeiende verplichtingen reeds gelden voordat een vermindering van het aantal vogels is vastgesteld of het gevaar van verdwijning van een beschermde soort is ingetreden (C-117/00 Iers moerassneeuwhoen). In een nieuwe zaak tegen Ierland over gebrekkige bescherming van vogels buiten SBZ's merkt de A-G op: "The Commission concludes from the population falls and habitat decline that Ireland has not sought to avoid pollution and deterioration of habitats to a sufficient degree. This complaint is extremely ambitious. If the Commission's submission proves that Ireland has infringed Community law, the same complaint probably applies to many other Member States since similar developments are to be seen there". (A-G 14-9-2006, C-418/04, r.o. 108 en verder).

De uitgebreid gemotiveerde jurisprudentie van het Europese Hof geeft hiermee signalen af waar men niet omheen kan: lidstaten moeten de beoogde resultaten ook verwezenlijken en kunnen daarop worden aangesproken door de Europese Commissie. Dit kan betekenen dat ook inspanningen moeten worden geleverd in gebieden die niet primair een natuurfunctie hebben.

In dit verband wijzen wij op de problematiek van de Grutto die als broedvogel landelijk een zeer ongunstige staat van instandhouding heeft. De Grutto is weliswaar geen Annex I soort maar artikel 4 lid 2 VR biedt wel het kader om voor deze belangrijke trekvogel ook gebieden aan te wijzen om de soort te beschermen tijdens het broeden. Nederland heeft een speciale internationale verantwoordelijkheid voor broedende grutto's. In dit verband kunnen wij er niet omheen om te constateren dat bescherming van broedgebieden voor de grutto buiten de Natura 2000 gebieden adequater moet worden, en/of dat er alsnog in de aanwijzingen (complementair) doelstellingen gericht op de functie als broedgebied voor Grutto's moeten worden opgenomen.

**Conclusie / aanbeveling:**

**Een nadere uitwerking van een concreet en geformaliseerd, op opgaven buiten Natura 2000-gebieden gericht soortbeschermingbeleid vormt ons inziens het meest geëigende kader om aan deze Europese verplichting uitwerking en invulling te geven.**

## Gebiedsspecifiek commentaar:

### 009 Grote Wielen

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 010 Oude Gaasterbrekken, Fluessen en omgeving

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 011 Witte en Zwarte Brekken

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 012 Sneekermeergebied

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 013 Alde Feanen:

1. Doelen broedvogels
  - Purperreiger  
De purperreiger heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding. Broedhabitat, en niet foerageergebied, is daarbij over het algemeen de beperkende factor voor purperreiger. De opgaven liggen dus voornamelijk binnen de aangewezen gebieden. Het relatieve belang van de Nederlandse populatie is zeer groot, omdat het in Europees perspectief een nogal geïsoleerde noordwestelijke populatie betreft. Momenteel treed er weer enig herstel op in de landelijke aantallen, dankzij een toename in enkele kolonies. Voor een goede staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk, en daarmee een aanzienlijk herstel in gebieden waar de soort sterk is afgenomen of verdwenen. De instandhoudingsdoelen zijn in dat licht onvoldoende. Tien gebieden zijn aangewezen voor purperreiger, waarvan in 7 een behoudsdoel en in slechts 3 een hersteldoel is geformuleerd. Daarnaast blijft het aantal sleutelpopulaties (meer dan 60 paar) beperkt tot slechts twee gebieden, terwijl volgens het Beschermingsplan Moerasvogels 10 sleutelpopulaties nodig zijn voor een goede staat van instandhouding. Recente natuurontwikkelingsprojecten (Zouweboezem, Wieden) hebben laten zien dat de herstelmogelijkheden voor deze soort groot zijn. De potentie is voor herstel is in veel

meer gebieden aanwezig dan wordt gesuggereerd het aantal gebieden met een doel en de hoogte van dat doel.

**Conclusie / aanbeveling: De herstelopgave voor de Purperreiger in de Alde Feanen dient een ambitieuzer niveau te krijgen.**

## 2. Doelen niet-broedvogels

- Tafeleend

De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranwieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

## 014 Deelen:

### 1. Doelen broedvogels

- Purperreiger

De purperreiger heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding. Broedhabitat, en niet foerageergebied, is daarbij over het algemeen de beperkende factor. De opgaven liggen dus voornamelijk binnen de aangewezen gebieden. Het relatieve belang van de Nederlandse populatie is zeer groot, omdat het in Europees perspectief een nogal geïsoleerde noordwestelijke populatie betreft. Momenteel treed er weer enig herstel op in de landelijke aantallen, dankzij een toename in enkele kolonies. Voor een goede staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk, en daarmee een aanzienlijk herstel in gebieden waar de soort sterk is afgenomen of verdwenen. De instandhoudingsdoelen zijn in dat licht onvoldoende. Tien gebieden zijn aangewezen voor purperreiger, waarvan in 7 een behoudsdoel en in slechts 3 een hersteldoel is geformuleerd. Daarnaast blijft het aantal sleutelpopulaties (meer dan 60 paar) beperkt tot slechts twee gebieden, terwijl volgens het Beschermingsplan Moerasvogels 10 sleutelpopulaties nodig zijn voor een goede staat van instandhouding. Recente natuurontwikkelingsprojecten (Zouweboezem, Wieden) hebben laten zien dat de herstel mogelijkheden voor deze soort groot zijn. De potentie is voor herstel is in veel meer gebieden aanwezig dan wordt gesuggereerd.

**Conclusie / aanbeveling: De behoudsopgaven voor de Purperreiger in gebied Deelen dient te worden omgezet in een herstelopgave met een ambitieuzer aantalsdoel.**

### 019 Leekstermeergebied

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 020 Zuidlaardermeergebied

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 023 Fochteloërveen

1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In het Fochteloërveen is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullende herstelopgave voor grauwe klauwier in dit gebied.**

### 027 Drents-Friese Wold & Leggelderveld

1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Drents-Friese Wold en Leggelderveld.

- **Tapuit**

Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal

gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Drents-Friese Wold en Leggelderveld, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden met 695 broedpaar.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

- **Grauwe Klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor uitbreiding is het noodzakelijk om bestaande vestigingen zoveel mogelijk te versterken, zodat ze al reservoir kunnen gaan dienen. Om die reden is een ambitieuzere doelstelling in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld gewenst, en ook haalbaar gezien de recente toenemende trend.

**Conclusie / aanbeveling: Wij pleiten voor een hoger aantalsdoel voor de Grauwe Klauwier in dit gebied, hetgeen recht doet aan de landelijke herstelopgave voor grauwe klauwier.**

## **030 Dwingelderveld:**

### **1. Doelen broedvogels**

Voor een selectie van vogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Dwingelderveld.

- **Tapuit**  
Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdelen overige gebieden opgeteld).  
**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Dwingelderveld, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsdelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

- **Grauwe Klauwier**  
Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.  
Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In het Dwingelderveld is dat nadrukkelijk het geval.  
**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 034 Weerribben

1. Kernopgaven  
In de Weerribben laten soorten die afhankelijk zijn van overjarig riet een negatieve trend zien. Met uitzondering van grote karekiet staat deze trend in contrast met een landelijk

een herstel. Het is dan ook terecht dat aan het gebied een kernopgave 'overjarig riet' toegekend. De trends zijn echter zodanig dat het verdwijnen van roerdomp, purperreiger en grote karekiet binnen enkele jaren zal plaatsvinden. Als gevolg van de combinatie van verbossing en intensieve rietoogst zal deze opgave dan niet zondermeer realiseerbaar zijn. Het besluit formuleert ook een (behouds)doelstelling voor het habitat veenbos, zodat de kernopgave 'overjarig riet' ter verbetering van het leefgebied van rietvogels (roerdomp, purperreiger, snor, grote karekiet) in zijn geheel in de bestaande (snij)rietarealen moet plaatsvinden. Om die opgave daar te realiseren behoeft deze kernopgave voor een (aangepast) beheer een extra gewicht en urgentie middels toekenning van een 'sense of urgency',

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming verzoekt aan de bedoelde kernopgave 'overjarig riet' een 'sense of urgency' toe te kennen.**

## 2. Doelen broedvogels

- **Blauwe kiekendief**

De blauwe kiekendief is als broedvogel recentelijk verdwenen uit het gebied. Deze soort heeft, op de Oostvaardersplassen na, de moerasgebieden geheel ontruimd en is tegenwoordig teruggedrongen tot de Waddeneilanden. Behoud of herstel op de Waddeneilanden is onvoldoende om een gunstige staat van instandhouding te bereiken; het is van groot belang dat ook recentelijk verlaten gebieden/habitats weer geherkoloniseerd kunnen worden. Voor een gunstige staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk. In het geval van de blauwe kiekendief betekent dat dat er weer bolwerken op het vaste land worden gecreëerd.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de Weerribben een herstelopgave te formuleren als leefgebied voor blauwe kiekendief en een concreet instandhoudingsdoel voor deze soort in het aanwijzingsbesluit op te nemen.**

- **Overige opmerkingen broedvogels**

De geformuleerde doelen voor soorten van overjarig riet zijn niet ambitieus genoeg om van herstel te kunnen spreken. De noodzaak voor herstel van de populaties roerdomp (doel = 10 paar) en purperreiger (doel = 10 paar) is groot; hogere kwantitatieve doelen zijn noodzakelijk om van een gunstige staat van instandhouding te kunnen spreken. De purperreiger heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding. Broedhabitat, en niet foerageergebied, is daarbij over het algemeen de beperkende factor. De opgaven liggen dus voornamelijk binnen de aangewezen gebieden. Het relatieve belang van de Nederlandse populatie is zeer groot, omdat het in Europees perspectief een nogal geïsoleerde noordwestelijke populatie betreft. Momenteel tredt er weer enig herstel op in de landelijke aantallen, dankzij een toename in enkele kolonies. Voor een goede staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk, en daarmee een aanzienlijk herstel in gebieden waar de soort sterk is afgenomen of verdwenen. De instandhoudingsdoelen zijn in dat licht onvoldoende. Tien gebieden zijn aangewezen voor purperreiger, waarvan in 7 een behoudsdoel en in slechts 3 een hersteldoel is geformuleerd. Daarnaast blijft het aantal sleutelpopulaties (meer dan 60 paar) beperkt tot slechts twee gebieden, terwijl volgens het Beschermingsplan Moerasvogels 10 sleutelpopulaties nodig zijn voor een goede staat van instandhouding. Recente natuurontwikkelingsprojecten (Zouweboezem, Wieden) hebben laten zien dat de herstel mogelijkheden voor deze soort groot zijn. De potentie voor herstel is in veel meer gebieden aanwezig dan wordt gesuggereerd. De potentie voor kernpopulaties van beide soorten (roerdomp 20, purperreiger 60 paar; Beschermingsplan Moerasvogels 2000-2004; Bureau Waardenburg/SOVON, 2002) is aanwezig als het rietbeheer en inrichtingsmaatregelen beter worden aangepast op de habitateisen van de soorten.

**Conclusie / aanbevelingen: Vogelbescherming verzoekt u de kwantitatieve doelen voor de bedoelde soorten naar boven bij te stellen.**

De Weerribben is een belangrijk gebied voor blauwborst. Deze soort heeft weliswaar een gunstige landelijke staat van instandhouding, maar geen enkel laagveengebied is aangewezen voor blauwborst. De regionale sleutelpopulatie van noordwest Overijssel en zuid en midden Friesland is geheel buiten beeld gebleven. De Weerribben zou voor blauwborst dan ook een aanvullend doel moeten krijgen.

## 035 Wieden

### 1. Doelen broedvogels

- roerdomp, bruine kiekendief, watersnip en zwarte stern  
Voor soorten als roerdomp, bruine kiekendief, watersnip en zwarte stern zijn behoudsdoelen geformuleerd. Voor deze soorten is echter een landelijk herstel noodzakelijk en ook mogelijk, gezien de toenemende trends in het gebied.  
**Concluse / aanbeveling: Wij pleiten voor een hersteldoel voor genoemde soorten die meer recht doet aan de beschermingsnoodzaak van deze soorten en de grote bijdrage die de Wieden hieraan kan leveren.**
- purperreiger  
De purperreiger heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding. Broedhabitat, en niet foerageergebied, is daarbij over het algemeen de beperkende factor. De opgaven liggen dus voornamelijk binnen de aangewezen gebieden. Het relatieve belang van de Nederlandse populatie is zeer groot, omdat het in Europees perspectief een nogal geïsoleerde noordwestelijke populatie betreft. Momenteel treed er weer enig herstel op in de landelijke aantallen, dankzij een toename in enkele kolonies. Voor een goede staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk, en daarmee een aanzienlijk herstel in gebieden waar de soort sterk is afgenomen of verdwenen. De instandhoudingsdoelen zijn in dat licht onvoldoende. Tien gebieden zijn aangewezen voor purperreiger, waarvan in 7 een behoudsdoel en in slechts 3 een hersteldoel is geformuleerd. Daarnaast blijft het aantal sleutelpopulaties (meer dan 60 paar) beperkt tot slechts twee gebieden, terwijl volgens het Beschermingsplan Moerasvogels 10 sleutelpopulaties nodig zijn voor een goede staat van instandhouding. Recente natuurontwikkelingsprojecten (Zouweboezem, Wieden) hebben laten zien dat de herstelmogelijkheden voor deze soort groot zijn. De potentie is voor herstel is in veel meer gebieden aanwezig dan wordt gesuggereerd.  
**Conclusie / aanbeveling: Om een sleutelpopulatie van 60 paar te bereiken is het wenselijk - en gezien de recente toename ook realistisch - om het behoudsdoel voor deze soort in de Wieden om te zetten in een hersteldoel.**
- grote zilverreiger  
De Wieden vormt voor grote zilverreiger waarschijnlijk het één na belangrijkste broedgebied in Nederland.  
**Conclusie / aanbeveling: Uitbreiding van de verspreiding van deze soort is gewenst, en daarom zou een aanvullend doel voor deze soort in het aanwijzingsbesluit voor de Wieden moeten worden opgenomen.**

- blauwe kiekendief  
De blauwe kiekendief heeft, op de Oostvaardersplassen na, de moerasgebieden geheel verlaten en is tegenwoordig teruggedrongen tot de Waddeneilanden. Behoud of herstel op de Waddeneilanden is onvoldoende om een gunstige staat van instandhouding te bereiken; het is van groot belang dat ook recentelijk verlaten gebieden/habitats weer geherkoloniseerd kunnen worden. Voor een gunstige staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk. In het geval van de blauwe kiekendief betekent dat er weer bolwerken op het vaste land worden gecreëerd.  
**Conclusie / aanbeveling: Voor moerasgebieden als de Wieden betekent dat er geschikt habitat voor blauwe kiekendief gerealiseerd moet worden, en dat dus een hersteldoel voor blauwe kiekendief in het aanwijzingsbesluit dient te worden opgenomen.**

- kleine zwaan  
Voor kleine zwaan is ten onrechte een behoudsdoel geformuleerd. De soort laat de laatste jaren een dalende trend zien en het aantalsdoel is gebaseerd op de laagste gemiddelde aantallen van de periode. Gezien de herstelopgave voor habitatype H3150 is een toename van de geschiktheid als foerageergebied voor kleine zwaan te verwachten.  
**Conclusie / aanbeveling: Vanwege de matig ongunstige Svl, een zeer groot relatief belang en negatieve landelijke en gebiedstrends is een hoger aantalsdoel voor deze soort in dit gebied noodzakelijk.**

### 3. Doelstellingen niet-broedvogels

- Tafeleend  
De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranwieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

## 036 Uiterwaarden Zwarte Water & Vecht

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 042 Sallandse Heuvelrug

### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier.**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. Op de Sallandse Heuvelrug is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten dan ook voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 047 Engbertsdijkvenen

### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier.**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In Engbertsdijkvenen is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 056 Arkemheen

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 057 Veluwe

1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Veluwe.

- Tapuit

Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Veluwe, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

## 072 IJsselmeer

1. Kernopgaven

Aan het Natura 2000-gebied IJsselmeer is een aantal relevante kernopgaven toebedeeld, echter zonder een zogenoemde 'sense of urgency'. Naar onze mening is ontwikkeling van het watersysteem echter zodanig zorgwekkend dat aan daaraan dringend meer prioriteit zou moeten worden gegeven. Dit geldt zowel de wateropgave als de

beheersopgave (dit laatste in samenhang met de ongunstige staat van meerdere soorten watervogels)

**Conclusie / aanbeveling: wij verzoeken u aan kernopgave 4.01 (evenwichtig systeem) zowel als water en beheersopgave een 'sense of urgency' toe te kennen.**

## 2. Doelstellingen broedvogels

- Aalscholver

Voor de Aalscholver is alleen een regionaal doel geformuleerd, vanwege sterk wisselend voorkomen. Zoals wij hierboven onder punt 3 reeds hebben betoogd, zijn wij van mening dat ook (juist) in die situatie er een gebiedsdoel moet worden geformuleerd dat recht doet aan de periodieke functie van het gebied voor (opvang van) de betreffende regionale populatie.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal niveau (afgesloten zeearmen en randmeren m.u.v. Lauwersmeer) als op gebiedsniveau (IJsselmeer) dient een concreet aantal broedparen als doel te worden gesteld. Voor de Aalscholver in dit Natura 2000 gebied zou dat doel minimaal 4000 broedparen moeten zijn.**

## 3. Doelstellingen niet-broedvogels

- Fuut, Nonnetje, Grote Zaagbek, Dwergmeeuw, Zwarte stern

Voor een grote groep viseters (fuut, nonnetje, grote zaagbek, dwergmeeuw, zwarte stern) is, ofschoon de betreffende populaties veelal in ongunstige staat van instandhouding verkeren, geen herstelopgave geformuleerd. Als reden hiervoor wordt aangevoerd dat eerst onderzocht moet worden of en in hoeverre herstel kwaliteit leefgebied mogelijk is. Naar onze mening is hier sprake van een omkering van de redenatie, die ten koste kan gaan van de herstelopgave voor deze soorten. U heeft de verplichting om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om deze soorten in gunstige staat te herstellen. Daartoe kunnen wateropgaven, inrichtingsmaatregelen en/of beheersingrepen worden geformuleerd en geëffectueerd. De benodigde omvang van een populatie in gunstige staat van instandhouding van deze soorten zou richtsnoer moeten zijn bij alle maatregelen die sowieso genomen zouden kunnen (en moeten) worden en als richtdoel moeten dienen voor studie naar verdere verbeteringsmogelijkheden.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de genoemde soorten een adequaat hersteldoel te formuleren dat richtinggevend kan werken voor alle inspanningen om deze soorten (zoveel als mogelijk) in gunstige staat van instandhouding te herstellen.**

- Kleine Zwaan

Voor kleine zwaan is een laag doel geformuleerd, ofschoon de soort expliciet in ongunstige staat van instandhouding verkeert. Als reden hiervoor wordt gegeven de omstandigheid dat de oorzaak van de ongunstige staat elders (broedgebieden) is gelegen. Wij zijn van mening dat dit weliswaar het geval kan zijn, maar dat Nederland de verplichting heeft de door de kleine zwaan benutte leefgebieden zodanig geschikt te houden voor deze soort, dat die daar, na herstel van de biogeografische populatie(omvang) weer (nog steeds) in evenredige aantallen terecht kan. Het feit dat de oorzaak van de ongunstige staat elders ligt, doet daar ons inziens niet aan af.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de kleine zwaan in dit gebied (en in der andere leefgebieden van deze soort in Nederland) een doel te formuleren dat overeenkomt met de aantallen die refereren aan een in gunstige staat van instandhouding verkerende biogeografische populatie.**

- Toendrarietgans  
Voor de toendrarietgans wordt in het ontwerpbesluit geen aantal als doel geformuleerd, ofschoon de slaappleaatsfunctie van het IJsselmeer voor deze soort het gebied van internationale betekenis maakt.  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de Toendrarietgans in dit gebied een doel te formuleren van 19.500 als seizoensmaximum (slaappleaats)**
- Kolgans  
Voor de kolgans is het doel geformuleerd als gemiddeld seizoensmaximum, zijnde omstreeks 19.000. Wij constateren dat deze soort in zijn aantallen een sterk wisselend maximum heeft, mede afhankelijk van de weersomstandigheden. In verband hiermee is een andere benadering van de doelstelling ons inziens noodzakelijk, wil het gebied effectief en duurzaam de soort kunnen faciliteren. De doelstelling zou daartoe ontleend moeten worden aan het periodiek voorkomende maximum in plaats van een gemiddeld seizoensmaximum.  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u de doelstelling voor de Kolgans in dit gebied te verhogen tot een maximum van 40.000 vogels.**
- Tafeleend  
Voor de tafeleend is, ofschoon de betreffende populatie in ongunstige staat van instandhouding verkeert, geen herstelopgave geformuleerd. Als reden hiervoor wordt aangevoerd dat eerst onderzocht moet worden of en in hoeverre herstel kwaliteit leefgebied mogelijk is.  
Naar onze mening is hier sprake van een omkering van de redenatie, die ten koste kan gaan van de opgave voor deze soort. U heeft de verplichting om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om het gebied voor deze soort in gunstige staat te herstellen. De benodigde omvang van het leefgebied voor een populatie van deze soort in gunstige staat van instandhouding zou richtsnoer moeten zijn bij alle maatregelen die genomen zouden kunnen (en moeten) worden en als richtdoel moeten dienen voor dit gebied  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in het IJsselmeer een behouddoelstelling te formuleren op een niveau dat overeenkomt met een (deel)populatie van deze soort in gunstige staat van instandhouding.**

## 074 Zwarte Meer

### 1. Kernopgaven

In het Doelendocument is voor de categorie 'afgesloten zeearmen en randmeren' geen kernopgave 'overjarig riet' opgenomen. In plaats daarvan wordt gewerkt met de kernopgave moerasranden, die ook aan het Zwarte Meer is toegekend, met een wateropgave. De rietlanden langs het Zwarte Meer zijn van dusdanige schaal dat de potentie voor grote aaneengesloten oppervlakten overjarig (water)riet aanwezig is. Het huidige beheer is geënt op commerciële rietoogst, waarbij te weinig overjarig riet beschikbaar is voor de aangewezen soorten. Purperreiger heeft grotere oppervlaktes aaneengesloten overjarig waterriet nodig om broedkolonies te kunnen vestigen. Het gebrek aan overjarig riet is tevens een groot knelpunt voor roerdomp en grote karekiet. Niet alleen de onvoldoende waterdynamiek, maar ook het beheer speelt een belangrijke rol in de slechte situatie voor moerasvogels in dit gebied. De kernopgave 4.03 Moerasranden geeft onvoldoende houvast voor het omvangrijke rie habitat in dit gebied en de soorten die ervan afhankelijk zijn. Daarom moet aan dit gebied de kernopgave '4.12 Overjarig riet' worden toegekend, met een beheeropgave. De trends van roerdomp,

purperreiger en grote karekiet zijn bovendien zodanig dat er een reëel risico is op het verdwijnen van deze soorten binnen 10 jaar. Voor roerdomp en purperreiger staat deze trend in sterk contrast met het landelijke herstel dat deze soorten laten zien. Het Zwarte Meer vormt samen met Ketelmeer & Vossemeer het laatste nationale bolwerk van grote karekiet. Bij verdere achteruitgang of lokaal uitsterven is er geen brongebied meer van waaruit herkolonisatie kan plaatsvinden. Dat is onacceptabel.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u aan dit gebied de kernopgave '4.12 Overjarig riet' toe te kennen, en aan de kernopgaven 4.03 Moerasranden en 4.12 Overjarig riet een sense of urgency voor het beheer toe te kennen.**

## 2. Doelen broedvogels

- grote karekiet

Voor grote karekiet is terecht een herstelopgave opgenomen. Het aantalsdoel van 40 paar is echter nauwelijks op te vatten als herstel ten opzichte van 35 paar (gemiddelde 1999-2003). Vanwege de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding en overeenkomstig is een hoger aantalsdoel noodzakelijk. Gezien de aantallen in het verleden en het huidige, suboptimale beheer is de potentie daarvoor in het gebied aanwezig. Terecht wordt aangegeven dat het gebied 'voldoende draagkracht kan gaan leveren voor een sleutelpopulatie'. Er is sprake van een sleutelpopulatie vanaf 60 paar (Beschermingsplan Moerasvogels 2000-2004; Bureau Waardenburg/SOVON, 2002).

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor deze soort in dit gebied het aantalsdoel te stellen op minimaal 60 broedparen.**

- porseleinhoen

Voor porseleinhoen is een behoudsdoel geformuleerd van 7 territoria. Dit ligt juist boven het 99-03 gemiddelde van 5 territoria. Een regionale sleutelpopulatie voor noordwest Overijssel zou 80 paar bedragen (Bureau Waardenburg/SOVON, Provinciale streefwaarden moerasvogels, 2002), waarvan Wieden en Weerribben gezamenlijk 50 voor hun rekening nemen in de doelen.

**Conclusie / aanbeveling: Een hersteldoel van 15 paar voor zowel Zwarte Meer als Ketelmeer/Vossemeer ligt ons inziens meer voor de hand.**

- purperreiger

De purperreiger heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding. Broedhabitat, en niet foerageergebied, is daarbij over het algemeen de beperkende factor. De opgaven liggen dus voornamelijk binnen de aangewezen gebieden. Het relatieve belang van de Nederlandse populatie is zeer groot, omdat het in Europees perspectief een nogal geïsoleerde noordwestelijke populatie betreft. Momenteel tredt er weer enig herstel op in de landelijke aantallen, dankzij een toename in enkele kolonies. Voor een goede staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk, en daarmee een aanzienlijk herstel in gebieden waar de soort sterk is afgenomen of verdwenen. De instandhoudingsdoelen zijn in dat licht onvoldoende. Tien gebieden zijn aangewezen voor purperreiger, waarvan in 7 een behoudsdoel en in slechts 3 een hersteldoel is geformuleerd. Daarnaast blijft het aantal sleutelpopulaties (meer dan 60 paar) beperkt tot slechts twee gebieden, terwijl volgens het Beschermingsplan Moerasvogels 10 sleutelpopulaties nodig zijn voor een goede staat van instandhouding. Recente natuurontwikkelingsprojecten (Zouweboezem, Wieden) hebben laten zien dat de herstelmogelijkheden voor deze soort groot zijn. De potentie is voor herstel is in veel meer gebieden aanwezig dan wordt gesuggereerd.

**Conclusie / aanbeveling: De herstelopgave voor Zwarte Meer dient ons inziens een hoger aantalsdoel te krijgen, waarbij een sleutelpopulatie in combinatie met Ketelmeer & Vossemeer haalbaar en wenselijk is.**

### 3. Doelen niet-broedvogels

- tafeleend

Voor tafeleend is gekozen voor een behoudsopgave, terwijl de soort recent een sterke afname laat zien. Het aantalsdoel is gebaseerd op de recente laagste aantallen. De behoudsdoelstelling wordt onderbouwd met het vermoeden dat tafeleenden zich hebben verplaatst naar het Veluwerandmeren vanwege de aldaar verbeterde voedselsituatie. Omdat de landelijke staat van instandhouding ongunstig is, is het echter van groot belang dat er meerdere geschikte voedselgebieden zijn, zodat de soort zich kan uitbreiden.

**Conclusie / aanbeveling: Wij menen dat om deze reden voor de tafeleend in dit gebied gekozen zou moeten worden voor een hersteldoel.**

- Kleine zwaan

Gezien de herstelopgave voor habitattypen H3150 is een toename van de geschiktheid als foerageergebied voor kleine zwaan te verwachten.

**Conclusie / aanbeveling: Vanwege de matig ongunstige Svl, een zeer groot relatief belang en negatieve landelijke en gebiedstrends is een hoger aantalsdoel hier wenselijk.**

- Zwarte stern

Nederland heeft een grote internationale verantwoordelijkheid voor zwarte stern in zijn flyway, omdat grote aantallen uit oost Europa hier verzamelen en opvetten voorafgaand aan de trek zuidwaarts. Een behoudsdoel op het recent stabiele, lage niveau geeft geen invulling aan die verantwoordelijkheid. Bij onzekerheden over de oorzaken van achteruitgang, en over de mate waarin deze kunnen worden opgelost, wordt gekozen voor een behoudsdoel. Dat is onterecht, want daarmee blijft de ongunstige Svl gehandhaafd. Onderzoek naar mogelijke oorzaken en oplossingen, die een onderdeel vormt van de weg naar herstel, wordt zodoende niet gestimuleerd. In het soortprofiel van zwarte stern wordt gesteld dat voor een gunstige staat van instandhouding wordt uitgegaan van 60.000 exemplaren als seizoensmaximum. In de desbetreffende aanwijzingsbesluiten, waarop deze aantallen betrekking hebben, wordt echter gesproken van een 'seizoensgemiddelde' van 120 paar (110 IJsselmeer, 10 Zwarte Meer) en een seizoensmaximum van 11.800 voor de slaapplaatsfunctie IJsselmeer. De aanwijzingsbesluiten voldoen dus niet aan het vereiste om een gunstige staat van instandhouding te bereiken. Er wordt voor het Zwarte Meer geen inzicht gegeven in de orde van grootte van de 'relatief hoge aantallen in de jaren 90', waardoor het behoudsdoel van een seizoensgemiddelde van 10 vogels niet goed te beoordelen is.

**Conclusie / aanbeveling: Een behoudsdoel voor de huidige lage aantallen doet geen recht aan het grote internationale belang en de negatieve trend van niet-broedende zwarte sterns. Er moet ons inziens een hersteldoel met een ambitieus aantalsdoel worden geformuleerd, die recht doet aan een gunstige staat van instandhouding.**

- Tafeleend

De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren

toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranswieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

## 075 Ketelmeer & Vossemeer

### 1. Kernopgaven

In het Doelendocument is voor de categorie 'afgesloten zeearmen en randmeren' geen kernopgave 'overjarig riet' opgenomen. In plaats daarvan wordt gewerkt met de kernopgave moerasranden, die ook aan het Zwarte Meer is toegekend, met een wateropgave. De rietlanden langs het Zwarte Meer zijn van dusdanige schaal dat de potentie voor grote aaneengesloten oppervlakten overjarig (water)riet aanwezig is. Het huidige beheer is geënt op commerciële rietoogst, waarbij te weinig overjarig riet beschikbaar is voor de aangewezen soorten. Purperreiger heeft grotere oppervlaktes aaneengesloten overjarig waterriet nodig om broedkolonies te kunnen vestigen. Het gebrek aan overjarig riet is tevens een groot knelpunt voor roerdomp en grote karekiet. Niet alleen de onvoldoende waterdynamiek, maar ook het beheer speelt een belangrijke rol in de slechte situatie voor moerasvogels in dit gebied. De kernopgave 4.03 Moerasranden geeft onvoldoende houvast voor het omvangrijke riethabitat in dit gebied en de soorten die ervan afhankelijk zijn. Daarom moet aan dit gebied de kernopgave '4.12 Overjarig riet' worden toegekend, met een beheeropgave. De trends van roerdomp, purperreiger en grote karekiet zijn bovendien zodanig dat er een reëel risico is op het verdwijnen van deze soorten binnen 10 jaar. Voor roerdomp en purperreiger staat deze trend in sterk contrast met het landelijke herstel dat deze soorten laten zien. Het Zwarte Meer vormt samen met Ketelmeer & Vossemeer het laatste nationale bolwerk van grote karekiet. Bij verdere achteruitgang of lokaal uitsterven is er geen brongebied meer van waaruit herkolonisatie kan plaatsvinden. Dat is onacceptabel.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u aan dit gebied de kernopgave 4.12 Overjarig riet toe te kennen en aan kernopgaven 4.03 Moerasranden en/of 4.12 Overjarig riet een sense of urgency voor het beheer toe te kennen.**

### 2. Doelen broedvogels

- grote karekiet  
Voor grote karekiet is terecht een herstelopgave opgenomen. Het aantalsdoel van 40 paar is echter nauwelijks op te vatten als herstel ten opzichte van 37 paar (gemiddelde 1999-2003). Vanwege de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding en

overeenkomstig is een hoger aantalsdoel noodzakelijk. Gezien de aantallen in het verleden en het huidige, suboptimale beheer is de potentie daarvoor in het gebied aanwezig. Terecht wordt aangegeven dat het gebied 'voldoende draagkracht kan gaan leveren voor een sleutelpopulatie'. Er is sprake van een sleutelpopulatie vanaf 60 paar (Beschermingsplan Moerasvogels 2000-2004; Bureau Waardenburg/SOVON, Provinciale streefwaarden moerasvogels, 2002).

**Conclusie / aanbeveling:** Wij verzoeken u het aantalsdoel voor deze soort op minimaal 60 paar te stellen.

- **purperreiger**  
De purperreiger heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding. Broedhabitat, en niet foerageergebied, is daarbij over het algemeen de beperkende factor. De opgaven liggen dus voornamelijk binnen de aangewezen gebieden. Het relatieve belang van de Nederlandse populatie is zeer groot, omdat het in Europees perspectief een nogal geïsoleerde noordwestelijke populatie betreft. Momenteel treed er weer enig herstel op in de landelijke aantallen, dankzij een toename in enkele kolonies. Voor een goede staat van instandhouding is een evenwichtiger verspreiding noodzakelijk, en daarmee een aanzienlijk herstel in gebieden waar de soort sterk is afgenomen of verdwenen. De instandhoudingsdoelen zijn in dat licht onvoldoende. Tien gebieden zijn aangewezen voor purperreiger, waarvan in 7 een behoudsdoel en in slechts 3 een hersteldoel is geformuleerd. Daarnaast blijft het aantal sleutelpopulaties (meer dan 60 paar) beperkt tot slechts twee gebieden, terwijl volgens het Beschermingsplan Moerasvogels 10 sleutelpopulaties nodig zijn voor een goede staat van instandhouding. Recente natuurontwikkelingsprojecten (Zouweboezem, Wieden) hebben laten zien dat de herstelmogelijkheden voor deze soort groot zijn. De potentie is voor herstel is in veel meer gebieden aanwezig dan wordt gesuggereerd.  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u de herstelopgave voor Ketelmeer & Vossemeer een hoger aantalsdoel te geven, waarbij een sleutelpopulatie in combinatie Zwarte Meer met haalbaar en wenselijk is.**
- **porseleinhoen**  
De geringe aantallen en de recente sterke afname van het porseleinhoen in het gebied (in tegenstelling tot een landelijk herstel) geven aanleiding voor een herstel- in plaats van een behoudsdoel van 2 territoria. Een regionale sleutelpopulatie voor noordwest Overijssel zou 80 paar bedragen (Bureau Waardenburg/SOVON, Provinciale streefwaarden moerasvogels, 2002), waarvan Wieden en Weerribben gezamenlijk 50 voor hun rekening nemen in de doelen.  
**Conclusie / aanbeveling: Een aantalsdoel van 15 paar voor zowel Zwarte Meer als Ketelmeer/Vossemeer achten wij gewenst.**
- **snor**  
De potentie voor snor van het gebied ligt aanzienlijk hoger dan de 10 paren in het behoudsdoel. De populatie heeft landelijk weliswaar een gunstige staat van instandhouding - al is er recent weer een afname - de verspreiding is echter sterk ingekrompen.  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoek u voor de snor in dit gebied een hersteldoelstelling te formuleren.**

#### 4. Doelstellingen niet-broedvogels

- Tafeleend

De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranwieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

### 076 Veluwerandmeren

#### 5. Kernopgaven

Voor roerdomp en grote karekiet zijn herstelopgaven geformuleerd in de Veluwerandmeren. Deze soorten zijn afhankelijk van overjarig waterriet, dat door een onnatuurlijk waterpeil, verzuivering en vernietiging van habitat voor recreatievoorzieningen nagenoeg is verdwenen. Voor het gebied is dan ook een kernopgave 4.03 Moerasranden opgenomen. Het is wenselijk om ook een kernopgave 4.12 Overjarig riet toe te kennen, daar dit beter aansluit bij de habitat-eisen van deze soorten. Vanwege de lange aantallen en negatieve trends is het echter goed mogelijk dat deze soorten binnen 10 jaar uit het gebied zullen verdwijnen.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u aan dit gebied ook de kernopgave 4.12 Overjarig riet toe te kennen en de kernopgaven 4.03 en 4.12 een 'sense of urgency' voor beheer toe te kennen.**

#### 6. Doelstellingen niet-broedvogels

- Tafeleend

De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze

kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranwieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

## 077 Eemmeer & Gooimeer Zuidoever

### 1. Kernopgaven

Grote karekiet en snor zijn afhankelijk van overjarig waterriet, dat door een onnatuurlijk waterpeil, verruiging en vernietiging van habitat nagenoeg is verdwenen.

**Conclusie / aanbeveling: Voor het gebied zou dan ook de kernopgave 4.03 Moerasranden en 4.12 Overjarig riet moeten worden opgenomen**

### 2. Doelen broedvogels

- snor en grote karekiet

In het Eem- en Gooimeer komen snor en grote karekiet voor. Volgens SOVON & CBS 2005 zijn voor deze twee soorten aanvullende hersteldoelen geformuleerd. In het ontwerp-aanwijzingsbesluit zijn deze doelen echter niet terug te vinden. De aantallen zijn weliswaar laag, niettemin heeft dit gebied een goede potentie om bij te dragen aan het bereiken van een landelijk goede staat van instandhouding van beide soorten. De laatste twee decennia zijn 0 tot 3 territoria grote karekiet aanwezig en de trend is recentelijk positief, mede dankzij herstelprojecten van rietoevers.

**Conclusie / aanbeveling: Wij pleiten voor opname van de aanvullende hersteldoelen voor grote karekiet en snor in dit aanwijzingsbesluit.**

### 3. Doelen niet-broedvogels

- Slaapplaatsfunctie Ganzen en kleine zwaan

In de voorliggende ontwerpbeschikking is de slaapplaatsfunctie van dit gebied voor ganzen en kleine zwaan weg gevallen.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor ganzen en kleine zwaan de slaapplaatsfunctie expliciet te vermelden en te voorzien van een adequaat aantalsdoel.**

- Tafeleend

De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze

kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranwieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

## 078 Oostvaardersplassen

### 1. Doelstellingen niet-broedvogels

#### • Tafeleend

De tafeleend neemt structureel af in veel gebieden in Nederland. Landelijk wordt de staat van instandhouding als zeer ongunstig beschreven. Veel natura 2000-gebieden zijn van internationaal belang voor deze soort. Er wordt echter in geen enkel gebied een herstelopgave geformuleerd. Verwezen wordt naar het feit dat de soort in de Randmeren toeneemt. Maar zelfs in sommige randmeren wordt een afname geconstateerd en een herstelopgave wordt ook daar niet geformuleerd. Er is slechts 1 gebied waar het relatief goed gaat: de Veluwerandmeren. Omdat het daar goed gaat mogen alle andere gebieden een negatieve trend vertonen. Het is ons inziens zeer risicovol om voor deze kwetsbare soort slechts op 1 gebied in te zetten. Daar komt nog bij dat een afname van het leefgebied in de Veluwerandmeren wordt toegestaan ten gunste van het habitatype kranwieren. Dit zou een dubbel negatief effect voor tafeleend tot gevolg hebben. Deze onevenwichtigheid bedreigt ons inziens de toch al ongunstige staat van instandhouding van deze soort in Nederland. Wij zijn dan ook van mening dat u de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in uw vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de tafeleend in de gebieden: 076 Veluwerandmeren, 077 Eemmeer & Gooimeer, 075 Ketelmeer & Vossemeer, 072 IJsselmeer, 074 Zwarte meer, 035 Wieden, 013 Alde Feanen, 078 Oostvaardersplassen, een herstel of behoudopgave te formuleren met een ambitieniveau dat refereert aan de betekenis / functie van de onderscheiden gebieden voor een in gunstige staat van instandhouding verkerende (deel)populatie van deze soort.**

## 079 Lepelaarsplassen

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 085 Zwanenwater & Pettermerduin

### 1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Zwanenwater en Pettemerduinen.

#### • Tapuit

Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Zwanenwater en Pettemerduinen, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

#### • Grauwe klauwier

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige Svl. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de Svl zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Grauwe klauwier is als broedvogel nagenoeg verdwenen uit de gehele duinstreek (Broedvogelatlas SOVON 2002, blz. 438). Niettemin is het leeuwendeel van de herstelopgave op de hoge zandgronden neergelegd, en is in de duinen in slechts twee

gebieden een hersteldoel (van resp. 1 paar!) geformuleerd. **Conclusie / aanbeveling: Voor het duingebied dient ons inziens gestreefd te worden naar 1 sleutelpopulatie van 80 paar voor de Wadden en de Noordhollandse duinen. Daarnaast dienen, voor een evenwichtiger verspreiding, voor grauwe klauwier in N2000 gebieden in de duinen van Zuid-Holland en Zeeland complementaire doelen gesteld worden. Wij pleiten dan ook voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in het gebied Zwanenwater en Pettemerduinen.**

## 94 Naardermeer

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 100 Voornes Duin

1. Doelen broedvogels  
Voor een selectie van vogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Voornes Duin.

- Tapuit  
Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).  
**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Voornes Duin, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

- **Grauwe klauwier**  
 Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.  
 Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Grauwe klauwier is als broedvogel nagenoeg verdwenen uit de gehele duinstreek (Broedvogelatlas SOVON 2002, blz. 438). Niettemin is het leeuwendeel van de herstelopgave op de hoge zandgronden neergelegd, en is in de duinen in slechts twee gebieden een hersteldoel (van resp. 1 paar!) geformuleerd. **Conclusie / aanbeveling: Voor het duingebied dient ons inziens gestreefd te worden naar 1 sleutelpopulatie van 80 paar voor de Wadden en de Noordhollandse duinen. Daarnaast dienen, voor een evenwichtiger verspreiding, voor grauwe klauwier in N2000 gebieden in de duinen van Zuid-Holland en Zeeland complementaire doelen gesteld worden. Wij pleiten dan ook voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in het Voornes Duin.**

## 101 Duinen Goeree & Kwade Hoek

1. Kernopgaven  
 Voor Duinen van Goeree en Kwade Hoek zijn drie kernopgaven geformuleerd, namelijk (2.01) witte duinen en embryonale duinen, (2.05) open vochtige duinvalleien en (2.06) graslanden. Voor vogels komen deze kernopgaven alleen ten goede aan strandplevier en lepelaar. Voor alle niet broedvogels mist dus een kernopgave.  
**Conclusie/aanbeveling: voor niet-broedvogels als rosse grutto en scholekster dient kernopgave (1.11) getijdenplaten als rust- en foerageergebieden opgenomen te worden. Voor viseters fuut en aalscholver dient kernopgave (1.04) open water als foerageerfunctie voor visetende vogels te worden opgenomen.**
2. Doelen broedvogels
  - **Bontbekplevier**  
 Voor bontbekplevier is landelijk onterecht voor een behoudsopgave gekozen, op basis van het argument dat de huidige aantallen afdoende zijn voor een duurzame broedpopulatie. De soort verkeert in een zeer ongunstige staat van instandhouding. 60% broed in Natura 2000 gebieden. Duinen van Goeree en Kwade Hoek is een gebied waar bontbekplevier in niet-kwalificerende aantallen voorkomt. Duinen van Goeree en Kwade Hoek kan bijdrage aan een regionale sleutelpopulatie van bontbekplevier.  
**Conclusie/aanbeveling: omdat de soort in zeer ongunstige staat van instandhouding is, dient een aanvullend hersteldoel voor de soort in dit gebied geformuleerd te worden.**
  - **Strandplevier**  
 Duinen van Goeree en Kwade Hoek behoort tot de tien belangrijkste kerngebieden voor strandplevier in het het duin- en kustgebied (SOVON-onderzoeksrapport 2006/07 'Het belang van het Nederlandse duin- en kustgebied voor broedvogels').

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming is blij dat in Duinen van Goeree en Kwade Hoek voor strandplevier doelen zijn geformuleerd op basis van de zeer ongunstige staat van instandhouding.**

Voor strandplevier is het landelijk hersteldoel echter te laag geformuleerd. Er dient een herstel van 50% van de historische broedpopulatie (referentiejaar 1950) te worden geformuleerd (Beschermingsplan Duin- en Kustvogels. in prep.). Dat komt neer op een herstel van 500 broedparen.

**Conclusie/aanbeveling: Landelijke hersteldoel dient *uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van 500 broedparen* te zijn ipv 400 broedparen.**

Uitgaande van het landelijk herstel van 400 broedpaar (dat zoals aangeven te laag is) komt driekwart van de broedpopulatie strandplevier voor in Natura 2000 gebieden. In deze gebieden is echter maar voor 276 broedpaar een doel gesteld.

**Conclusie/aanbeveling: de overige 24 broedparen die nu op gebiedsniveau niet gedekt worden, dienen over Natura 2000 gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder Duinen van Goeree en Kwade Hoek, verdeeld te worden.**

De doelen voor strandplevier zijn alleen op regionaal niveau (Delta) gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal niveau (Delta) als op gebiedsniveau (Duinen van Goeree en Kwade Hoek) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

Dat voor strandplevier op gebieds- en regionaal niveau in het Deltagebied geen herstelopgave is geformuleerd wordt beargumenteerd door de stelling dat onzekerheid is ontrent de ontwikkelingen in het Deltagebied. Dit wordt niet nader onderbouwd. Hersteldoelen voor strandplevier worden daarmee haast uitsluitend in het Waddengebied geformuleerd.

**Conclusie/aanbeveling: een uitbreidings- en herstelopgave dient, gezien de zeer ongunstige staat van instandhouding en het grote relatieve belang van Nederlandse N2000 netwerk voor deze soort, ook in de Delta de worden geformuleerd**

In de Delta is alleen in de Oosterschelde een hersteldoel geformuleerd. Omdat de Delta op dit moment een van de belangrijkste regio's is voor strandplevier, dient herstel verder te gaan dan alleen de Oosterschelde. Daarom is in de Duinen Goeree en Kwade Hoek onterecht een behoudsopgave voor strandplevier geformuleerd.

**Conclusie/aanbeveling: een uitbreidings- en herstelopgave dient, gezien de zeer ongunstige staat van instandhouding en het grote relatieve belang van Nederlandse N2000 netwerk voor deze soort, ook in de Duinen van Goeree en Kwade Hoek te worden geformuleerd**

- Tapuit

Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000

gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevante Natura 2000 gebieden, waaronder Duinen van Goeree en Kwade Hoek, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Grauwe klauwier is als broedvogel nagenoeg verdwenen uit de gehele duinstreek (Broedvogelatlas SOVON 2002, blz. 438). Niettemin is het leeuwendeel van de herstelopgave op de hoge zandgronden neergelegd, en is in de duinen in slechts twee gebieden een hersteldoel (van resp. 1 paar!) geformuleerd. Voor het duingebied dient ons inziens gestreefd te worden naar 1 sleutelpopulatie van 80 paar voor de Wadden en de Noordhollandse duinen. Daarnaast dienen, voor een evenwichtiger verspreiding, voor grauwe klauwier in N2000 gebieden in de duinen van Zuid-Holland en Zeeland complementaire doelen gesteld worden.

**Conclusie/aanbeveling: er dient een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in de Duinen van Goeree en Kwade Hoek opgenomen te worden.**

### 3. Doelen niet-broedvogels

- **Scholekster**

Voor scholekster is het landelijk hersteldoel uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor 185.000 tot 220.000 vogels. De soort komt voor 99% in Natura 2000 gebieden voor. Dat betekent dat bij herstel, de Natura 2000 gebieden gemiddeld 200.475 vogels moeten herbergen. Echter in deze gebieden is slechts voor 52.860 vogels een doel gesteld (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk). Het resterende landelijke te herstellen aantal van 147.615 (!) wordt daarmee niet op gebiedsniveau gedekt.

**Conclusie/aanbeveling: Dit resterende aantal van 147.615 vogels dient over de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder de Duinen van Goeree en Kwade Hoek, verdeeld te worden.**

Voor scholekster wordt alleen in de Waddenzee een hersteldoel geformuleerd, omdat de mogelijkheden in de Delta hiervoor beperkt zijn, door de zandhonger in de Oosterschelde. De Delta bestaat echter uit meer gebieden dan alleen de Oosterschelde. Dat in de Duinen van Goeree en Kwade Hoek geen duidelijke (dalende) trend is te zien doet niet af aan het feit dat in dit gebied geen hersteldoel kan worden geformuleerd om te komen tot een landelijk herstel van de soort. **Conclusie/aanbeveling: tenminste in die overige gebieden in de Delta, waaronder Duinen van Goeree en Kwade Hoek, dient een hersteldoel geformuleerd te worden om te komen tot een landelijke dekking in Natura 2000 gebieden van gemiddeld 200.475 vogels.**

- Rosse grutto  
Ten onrechte is voor rosse grutto een behoudsdoelstelling voor een aantal van 120 vogels (seizoensgemiddelde) geformuleerd. Dit aantal betekent een achteruitgang. **Conclusie/aanbeveling: op basis van het SOVON-informatierapport 2005/09 over trends van Vogelrichtlijnsoorten (p. 233) dient een behoudsopgave voor 130 vogels te worden geformuleerd.**
- Brandgans  
Voor brandgans is heeft het geformuleerde behoudsdoel alleen betrekking op foerageerfunctie van Duinen van Goeree en Kwade Hoek. **Conclusie/aanbeveling: voor brandgans dient ook een meetbaar doel geformuleerd worden voor het gebied als slaapfunctie van de soort.**

#### 4. Doelen habitats

Omdat een voor strandplevier een uitbreidings- en herstelopgave dient te worden geformuleerd, dient, vanwege het belang als broedbiotoop voor strandplevier, ook voor 2110 Embryonale duinen en Habitatype 2120 Witte duinen een herstelopgave te worden geformuleerd.

**Conclusie/aanbeveling: verband houdende met de te formuleren herstelopgave voor strandplevier dient voor Habitatype 2110 Embryonale duinen en Habitatype 2120 Witte duinen een uitbreidings/herstelopgave te worden geformuleerd.**

### 107 Donkse Laagten

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

### 109 Haringvliet

#### 1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Haringvliet.

- Grote stern  
Voor grote stern is landelijk een hersteldoel van 25.000 broedparen geformuleerd. De soort komt niet voor buiten de Natura 2000 gebieden. Echter in deze gebieden is maar

voor 13.500 broedparen een doel gesteld (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende, landelijk te herstellen aantal broedparen (11.500) wordt daarmee niet op gebiedsniveau gedekt. Dit resterende aantal dient over de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder het Haringvliet, verdeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is onterecht alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Haringvliet) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

Het argument dat nu op gebiedsniveau gehanteerd wordt, dat 'ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding uitbreiding van de populatie niet direct vereist is, daar zich al jaren lang een geleidelijke toename aftekent' is onvoldoende voor het herstel tot 25.000 broedparen op landelijk niveau van een soort in zeer ongunstige SvI.

**Conclusie/aanbeveling: concrete herstelopgaven voor dit gebied zijn nodig**

Terecht wordt een behoud geformuleerd van plekken waar de soort recentelijk heeft gebroed maar daar nu niet meer broedt. Er is echter niet gedefinieerd wat recentelijk is. Dat maakt deze doelstelling niet meetbaar en toetsbaar.

**Conclusie/aanbeveling: definieer wat recentelijk is.**

- Strandplevier

Voor strandplevier is het landelijke hersteldoel te laag geformuleerd. Er dient een herstel van 50% van de historische broedpopulatie (referentiejaar 1950) te worden geformuleerd (Beschermingsplan Duin- en Kustvogels. in prep.).

**Conclusie/aanbeveling: Landelijke hersteldoel dient uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van 500 broedparen te zijn ipv 400 broedparen.**

Uitgaande van een landelijk herstel van 400 broedpaar (dat zoals aangeven te laag is) komt driekwart van de broedpopulatie strandplevier voor in Natura 2000 gebieden. In deze gebieden is echter maar voor 276 broedpaar een doel gesteld.

**Conclusie/aanbeveling: de overige 24 broedparen die nu op gebiedsniveau niet gedekt worden dienen over Natura 2000 gebieden waarvoor de soort is aangewezen, verdeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is alleen op regionaal niveau (Delta) gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Haringvliet) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

## 110 Oudeland van Strijen

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 111 Hollands Diep

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 113 Voordelta

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 118 Oosterschelde

1. Begrenzing Natura 2000-gebied Oosterschelde

De Oosterscheldekering is broedgebied voor veel in Natura 2000 kader relevante vogelsoorten, maar valt buiten de begrenzing van de Natura 2000 gebieden Oosterschelde en Voordelta.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming stelt voor de beschermde gebieden op Neeltje Jans binnen de begrenzing van het meest aangrenzende Natura 2000-gebied te brengen (Oosterschelde of Voordelta).**

2. Kernopgaven

Voor het gebied Oosterschelde zijn in het gebiedendocument slechts 3 kernopgaven geformuleerd. In aansluiting op hetgeen wij hierboven reeds over het aantal en de omvang van kernopgaven hebben gesteld constateren wij dat in dit geval de volgende relevante kernopgaven ontbreken:

- 1.03 (Overstroomde zandbanken & biogene structuren)
- 1.04 (Foerageerfunctie visetende vogels)
- 1.10 (Diversiteit getijdenplaten)
- 1.12 (Hoogwatervluchtplaats vogels)
- 1.17 (Broedgelegenheid en foerageergebied)

**Conclusie/aanbeveling: Wij verzoeken u de genoemde kernopgaven alsnog aan dit Natura 2000 gebied toe te delen en alle kernopgaven door te vertalen in concrete behoud of herstelopgaven voor soorten en habitats.**

3. Doelen broedvogels

Voor een selectie van broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen voor het gebied Oosterschelde.

- Grote stern

Voor grote stern is landelijk een hersteldoel van 25.000 broedparen geformuleerd. De soort komt niet voor buiten de Natura 2000 gebieden. Echter in deze gebieden is maar voor 13.500 broedparen een doel gesteld (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende, landelijk te herstellen aantal broedparen (11.500) wordt daarmee niet op gebiedsniveau gedekt. Dit resterende aantal dient over de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder de Oosterschelde, verdeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is onterecht alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Oosterschelde) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

Het argument dat nu op gebiedsniveau gehanteerd wordt, dat ' ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding uitbreiding van de populatie niet direct vereist is, daar zich al jaren lang een geleidelijke toename aftekent' is onvoldoende voor het herstel tot 25.000 broedparen op landelijk niveau van een soort in zeer ongunstige SvI.

**Conclusie/aanbeveling: concrete herstelopgaven voor dit gebied zijn nodig**

Terecht wordt een behoud geformuleerd van plekken waar de soort recentelijk heeft gebroed maar daar nu niet meer broedt. Er is echter niet gedefinieerd wat recentelijk is. Dat maakt deze doelstelling niet meetbaar en toetsbaar.

**Conclusie/aanbeveling: definieer wat recentelijk is.**

- Strandplevier

Voor strandplevier is het landelijke hersteldoel te laag geformuleerd. Er dient een herstel van 50% van de historische broedpopulatie (referentiejaar 1950) te worden geformuleerd (Beschermingsplan Duin- en Kustvogels. in prep.).

**Conclusie/aanbeveling: Landelijke hersteldoel dient uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van 500 broedparen te zijn ipv 400 broedparen.**

Uitgaande van een landelijk herstel van 400 broedpaar (dat zoals aangeven te laag is) komt driekwart van de broedpopulatie strandplevier voor in Natura 2000 gebieden. In deze gebieden is echter maar voor 276 broedpaar een doel gesteld.

**Conclusie/aanbeveling: de overige 24 broedparen die nu op gebiedniveau niet gedekt worden dienen over Natura 2000 gebieden waarvoor de soort is aangewezen, verdeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is alleen op regionaal niveau (Delta) gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Oosterschelde) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

- Bruine Kiekendief

De Delta is een belangrijk bolwerk voor de bruine kiekendief en functioneert nu als sleutelpopulatie. Het aantal van gemiddeld 11 broedparen (Van Roomen, 2000) geeft het belang van de Oosterschelde in die sleutelpopulatie aan.

**Conclusie / aanbeveling: Vogelbescherming Nederland verzoekt u de bruine kiekendief als complementair doel bij de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied Oosterschelde op te nemen.**

- Kleine mantelmeeuw

Het is onduidelijk waarom de kleine mantelmeeuw is afgevalen als broedvogel aangezien uit recente broedvogeltellingen van het RIKZ blijkt dat er een grote broedvogelkolonie op Neeltje Jans aanwezig is.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u de kleine mantelmeeuw als broedvogel voor het natura 2000-gebied Oosterschelde te handhaven.**

- Overige opmerkingen broedvogels  
 Voor een aantal soorten; kluut, bontbekplevier, strandplevier, grote stern, visdief, Noordse stern en dwergstern, is een behouddoelstelling geformuleerd op Deltaniveau. Hierdoor zijn er geen toetsbare doelstellingen per gebied, die in het beheerplan kunnen worden uitgewerkt. Terecht staat in het ontwerpbesluit: *“Het is daarom van groot belang op meerdere locaties waar de soort recentelijk heeft gebroed, aandacht te besteden aan behoud van het leefgebied”*.  
**Conclusie / aanbeveling: Vogelbescherming Nederland is daarom van mening dat voor de Oosterschelde de instandhoudingsdoelen zodanig moeten worden geformuleerd dat er voldoende biotoop beschikbaar blijft voor de hiervoor genoemde soorten.**

#### 4. Doelen niet-broedvogels

Voor een selectie van niet-broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Oosterschelde.

- Scholekster  
 Voor scholekster is het landelijk hersteldoel uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor 185.000 tot 220.000 vogels. De soort komt voor 99% in Natura 2000 gebieden voor. Dat betekent dat bij herstel, de Natura 2000 gebieden gemiddeld 200.475 vogels moeten herbergen. Echter in deze gebieden is slechts voor 52.860 vogels een doel gesteld (eerste tranche en concept gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk). Het resterende landelijke te herstellen aantal van 147.615 (!) wordt daarmee niet op gebiedsniveau gedekt.  
**Conclusie/aanbeveling: Dit resterende aantal van 147.615 vogels dient over de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder de Oosterschelde, verdeeld te worden.**

Voor scholekster wordt alleen in de Waddenzee een hersteldoel geformuleerd, omdat de mogelijkheden in de Delta hiervoor beperkt zijn, door de zandhonger in de Oosterschelde.

**Conclusie/aanbeveling: in de Oosterschelde onderzocht te worden in hoeverre de kwaliteit van het leefgebied kan worden verbeterd, zonder dat uitbreiding van omvang van het leefgebied (zandhonger) wordt geformuleerd, om te komen tot een landelijke dekking in Natura 2000 gebieden van gemiddeld 200.475 vogels.**

De ongunstige staat van instandhouding van de Scholekster in de Oosterschelde wordt nog eens versterkt door de kokkelvisserij. In het ontwerpbesluit wordt terecht geconstateerd dat door de verplaatsing van de mosselpercelen naar dieper water en door de kokkelvisserij de draagkracht van de Oosterschelde voor de scholekster is verlaagd. De scholekster is nu vrijwel volledig aangewezen op kokkels. De Noordtak, waar de kokkelvisserij sinds 1993 is gesloten, is nu de belangrijkste sector in het gebied. Maar uitgerekend in de Noordtak zijn er relatief beperkte hoeveelheden kokkels, die bovendien van slechte kwaliteit zijn.

**Conclusie / aanbeveling: Vogelbescherming Nederland is van mening dat er voor het leefgebied van de scholekster een herstelopgave dient te worden geformuleerd gericht op een in de gehele Oosterschelde voldoende beschikbaarheid van kokkels als voedsel voor deze soort.**

- **Kanoet**  
 Voor kanoet is het landelijk hersteldoel is uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor 50.000-70.000 vogels. De soort komt uitsluitend in Natura 2000 gebieden voor. Onduidelijk is waarom in deze gebieden maar voor 54.860 vogels een doel gesteld (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk). Dat aantal zit dichter tegen minimum hersteldoel dan tegen het maximum hersteldoel van 70.000 vogels.  
**Conclusie/aanbeveling: indien zo'n variërend doel voor een soort wordt gesteld, dient wel ruimte te worden geboden aan het maximum te herstellen aantal vogels in het doel, doch tenminste aan het gemiddelde te herstellen aantal vogels (60.000). Het resterende aantal van 15.140 (of 5140 indien gemiddelde doel wordt gehanteerd) dient over de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder de Oosterschelde, verdeeld te worden.**

Voor kanoet wordt alleen in de Waddenzee een hersteldoel geformuleerd, omdat de mogelijkheden in de Delta hiervoor beperkt zouden zijn, door de zandhonger in de Oosterschelde. Dat is in tegenspraak met de onderbouwing van het behoudsdoel in de Westerschelde, waar gesteld wordt dat de afname in dat gebied verwaarloosbaar is tov de toename in de Oosterschelde. Waarom is herstel in de Oosterschelde niet realistisch als de soort wel kan toenemen in dat gebied? De toename toont aan dat herstel mogelijk is.

**Conclusie/aanbeveling: in de Oosterschelde dient voor kanoet hersteldoelstelling geformuleerd te worden.**

#### 5. Overige gebiedsgerichte opmerkingen

Er wordt aangegeven dat er per jaar ongeveer 50 ha. verlies van platen en slikken optreedt en er dient nader onderzoek plaats te vinden naar effectieve maatregelen op de korte en (middel)lange termijn. Volgens het aanwijzingsbesluit kunnen mogelijke verbeteringen van kwaliteit bijvoorbeeld liggen in het doen ontstaan van mosselbanken op droogvallende platen. Dit is niet geformuleerd in oppervlakte en in tijd.

**Conclusie / aanbeveling: Vogelbescherming Nederland is van mening dat het mogelijk doen ontstaan van mosselbanken opgenomen dient te worden in het beheerplan, met daarin opgenomen het jaar waarin het experiment dient te zijn afgerond. In relatie tot de zandhonger in de Oosterschelde moet er een herstelopgave in de andere Deltawateren gelden voor het verloren gaan van foerageergebied voor steltlopers op de platen en slikken in de Oosterschelde. Pas als die herstelopgave is gerealiseerd kan ons inziens het doel / seizoensgemiddelde voor betrokken vogels voor het Natura 2000-gebied Oosterschelde worden verlaagd.**

### 119 Veerse Meer

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 121 Yrseke en Kapelse Moer

1. Voor dit gebied heeft Vogelbescherming Nederland enkel de bovengenoemde algemene punten opgenomen in haar zienswijze. Er is geen gebiedsspecifiek commentaar ingediend.

## 122 Westerschelde en Saeftinghe

### 1. Begrenzing Natura 2000 gebied

De in het ontwerpbesluit voorgestelde begrenzing geeft ons aanleiding tot het maken van twee opmerkingen:

- De oostelijke helft van het Rammekensgors, gelegen in de monding van de Sloehaven, bestaande uit ondiep open water, slik en jong schor is ten onrechte buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied gelaten. De reden hiervoor is vermoedelijk dat dit deel van het estuarium vanouds de (nooit gerealiseerde) bestemming 'zeehaven' heeft. Onder verwijzing naar het gestelde onder punt 7 constateren wij dat dit gebied in zijn geheel moet worden begrensd als Natura 2000 beschermingszone (VR en HR)
- De zeewaartse begrenzing van het Natura 2000 gebied is gelegd op de denkbeeldige lijn Westkapelle - Cadzand. Wij constateren dat daarmee een groot deel van de Vlakte van de Raan, de buitendelta van het estuarium, buiten het Natura 2000-gebied wordt gehouden. Onder verwijzing naar het gestelde onder punt 7 constateren wij dat daarmee voorbij wordt gegaan aan de ecologische functionaliteit van dit habitat (permanent met ondiep zeewater overstromde zandbanken) voor het Natura 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe. Bovendien wordt hiermee voorbij gegaan aan het besluit van de Nederlandse regering in het kader van de Ontwikkelingsschets Schelde-estuarium 2010, om de Vlakte van de Raan als integrerend onderdeel van het Schelde-estuarium te beschermen en aan te merken als Speciale beschermingszone onder de Habitatrictlijn.

**Conclusie / aanbeveling: Vogelbescherming Nederland verzoekt u de beide bedoelde gebieden, weergegeven op kaartbijlage 2, bij gelegenheid van het definitieve aanwijzingsbesluit in zijn geheel op te nemen binnen de definitieve begrenzing van het Natura 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe, en voor de betreffende gebieden adequate instandhoudingdoelen te formuleren.**

### 2. Kernopgaven

Voor het gebied Westerschelde en Saeftinghe zijn in het gebiedendocument 4 kernopgaven geformuleerd. In aansluiting op hetgeen wij hierboven reeds over de omvang en status van de kernopgaven hebben geformuleerd merken wij het volgende op:

- Kernopgave 1.05 'kwaliteit estuaria' spreekt van verbetering de verhouding laagproductieve en hoogproductieve onderdelen. Wij nemen aan dat u bedoeld 'laag dynamisch' en 'hoogdynamisch'.

**Conclusie: aanbeveling: Wij verzoeken u deze kernopgave als bedoeld te corrigeren.**

- Wat ontbreekt is een kernopgave voor habitat 1130 Estuaria gericht op 'uitbreiding areaal'. Zeker voor dit natura 2000-gebied een relevante herstelopgave die ook door uw departement wordt beoogd via onder meer de uitvoering van de zogenaamde Ontwikkelingsschets Schelde-estuarium 2010.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u een dergelijke kernopgave te creëren en toe te voegen aan de kernopgaven voor dit natura 2000-gebied.**

**Beide kernopgaven vereisen ons inziens een 'sense of urgency', zowel betrekking hebbend op de beheer (en inrichtings)opgave als op de wateropgave. Dit sluit ook aan op de door u beschreven ecologische urgentie van actief herstel.**

- In het verlengde van het gestelde in ons algemene commentaar onder punt 1 constateren wij dat in geval van het onderhavige Natura 2000-gebied de volgende relevante kernopgaven ontbreken:

1.03 (Overstroomde zandbanken & biogene structuren)

1.04 (Foerageerfunctie visetende vogels)

1.10 (Diversiteit getijdenplaten)

1.11 (Rust en foerageergebieden)

1.12 (Hoogwatervluchtplaats vogels)

1.17 (Broedgelegenheid en foerageergebied)

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u de genoemde kernopgaven alsnog aan dit Natura 2000 gebied toe te delen en alle kernopgaven door te vertalen in concrete behoud of herstelopgaven voor soorten en habitats.**

### 3. Doelen broedvogels

Voor een selectie van vogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Westerschelde en Saefthinghe.

- Grote stern

Voor grote stern is landelijk een hersteldoel van 25.000 broedparen geformuleerd.

De soort komt niet voor buiten de Natura 2000 gebieden. Echter in deze gebieden is slechts voor 13.500 broedparen een doel gesteld (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk). Het resterende, landelijk te herstellen aantal broedparen (11.500) wordt daarmee niet op gebiedsniveau gedekt.

**Conclusie/aanbeveling: Dit resterende aantal broedparen uit de landelijke doelstelling dient aan de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder de Westerschelde en Saefthinghe, (als herstelopgave) toebedeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is onterecht alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Westerschelde en Saefthinghe) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

Het argument dat nu op gebiedsniveau gehanteerd wordt, dat 'ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding uitbreiding van de populatie niet direct vereist is, daar zich al jaren lang een geleidelijke toename aftekent' is onvoldoende voor het herstel tot 25.000 broedparen op landelijk niveau van een soort in zeer ongunstige SvI.

**Conclusie/aanbeveling: concrete herstelopgaven voor dit gebied zijn nodig**

Terecht wordt een behoud geformuleerd van plekken waar de soort recentelijk heeft gebroed maar daar nu niet meer broedt. Er is echter niet gedefinieerd wat recentelijk is. Dat maakt deze doelstelling niet meetbaar en toetsbaar.

**Conclusie/aanbeveling: definieer wat recentelijk is.**

- Strandplevier  
Voor strandplevier is het landelijke hersteldoel te laag geformuleerd. Er dient een herstel van 50% van de historische broedpopulatie (referentiejaar 1950) te worden geformuleerd (Beschermingsplan Duin- en Kustvogels. in prep.).  
**Conclusie / aanbeveling: het landelijke hersteldoel dient *uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van 500 broedparen* te zijn ipv 400 broedparen.**

Uitgaande van een landelijk herstel van 400 broedpaar (dat zoals aangeven te laag is) komt driekwart van de broedpopulatie strandplevier voor in Natura 2000 gebieden. In deze gebieden is echter slechts voor 276 broedpaar een doel gesteld.

**Conclusie/aanbeveling: de overige 24 broedparen die nu op gebiedniveau niet gedekt worden dienen over Natura 2000 gebieden waarvoor de soort is aangewezen, verdeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is alleen op regionaal niveau (Delta) gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie / aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Westerschelde en Saeftinghe) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

- Kleine Mantelmeeuw  
In dit Natura 2000-gebied is de Kleine Mantelmeeuw afgevoerd uit de aanwijzing en de database. Ons inziens is deze verwijdering een gevolg van gebruik van incomplete data en niet de best beschikbare gegevens: in 2004 werden van deze soort nog 266 broedparen geteld (Castelijns en Wieland, 2005; broedvogelonderzoek 2004 Verdrongen land van Saeftinghe, uitgave HZL). Op grond van deze cijfers is dient deze soort in dit gebied gehandhaafd te worden als doelsoort waarvoor een geëigende doelstelling moet worden geformuleerd.  
**Conclusie / aanbeveling: wij verzoeken u de Kleine Mantelmeeuw te handhaven als doelsoort voor dit Natura 2000-gebied (broedvogel) en hiervoor een gebiedsdoelstelling te formuleren van minimaal 200 broedparen.**

#### 4. Doelen niet-broedvogels

- Fuut, Nonnetje en Middelste Zaagbek.  
Visetende niet-broedvogels zoals Fuut, Nonnetje en Middelste Zaagbek hebben in de voorliggende ontwerpbeschikking geen herstelopgave gekregen, ondanks een gestaag afnemende trend. Als reden hiervoor wordt aangevoerd de beschikbaarheid van vis. Wij zijn van mening dat deze oorzaak kan worden weg genomen door op het niveau van habitats (inrichting en beheer) de nodige herstelmaatregelen te nemen. Ook voor deze soorten zou derhalve een herstelopgave kunnen en moeten worden geformuleerd.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de bedoelde soorten visetende vogels en de habitats waarvan zij afhankelijk zijn in de definitieve aanwijzingsbeschikking een adequate herstelopgave te formuleren.**

- Scholekster, Kanoet en Steenloper  
Voor de Scholekster, de Kanoet en de Steenloper zijn in dit Natura 2000-gebied geen herstelopgave geformuleerd omdat herstel leefgebied niet realistisch wordt geacht. Wij achten dit een onbegrijpelijke conclusie, juist nu er in het Schelde-estuarium op aanzienlijke schaal wordt ingezet op herstel en uitbreiding van het habitat 1130 estuarium en er ook langs andere wegen (inperking schelpdiervisserij, beperking toegankelijkheid zeedijken) voldoende mogelijkheden open staan om het leefgebied van onder andere deze soort te herstellen en uit te breiden.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor de Scholekster (niet-broedvogel), Kanoet en Steenloper een herstelopgave te formuleren tot een seizoensgemiddelde van respectievelijk 11.000, 800 en 300 per 2010.**

- Strandplevier (n.br)  
Voor de Strandplevier (n.br) is geen herstelopgave geformuleerd voor de slaappleats en foerageerfunctie van dit natura 2000-gebied, ondanks de landelijke herstelopgave voor de landelijke broedpopulatie, die grotendeels het aantal pleisterende exemplaren in dit gebied bepaald. Wij achten dit inconsequent en onjuist.

**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u voor deze soort als niet-broedvogel een herstelopgave te formuleren gericht op een draagkracht van dit gebied voor een seizoensgemiddelde van 200.**

## 5. Doelen habitats

- H 1140, Slikken en zandplaten  
De habitat 1140, Slikken en zandplaten, is afgevoerd uit de aanwijzing en database, zonder dat daar ons inziens een steekhoudende motivatie voor wordt gegeven. In het verlengde van het gestelde in ons algemene commentaar onder punt 6 zijn wij van mening dat deze habitat moet worden gehandhaafd als relevant doel voor dit natura 2000-gebied.  
**Conclusie / aanbeveling: Wij verzoeken u Habitat 1140 (slikken en zandplaten) te handhaven als doel voor dit Natura 2000-gebied en hiervoor een adequate kernopgave en gebiedsdoelstelling te formuleren in de definitieve aanwijzingsbeschikking.**

## 127 Markiezaat

### 1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Markiezaat.

- Strandplevier  
Voor strandplevier is het landelijke hersteldoel te laag geformuleerd. Er dient een herstel van 50% van de historische broedpopulatie (referentiejaar 1950) te worden geformuleerd (Beschermsplan Duin- en Kustvogels. in prep.).

**Conclusie/aanbeveling: Landelijke hersteldoel dient uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van 500 broedparen te zijn ipv 400 broedparen.**

Uitgaande van een landelijk herstel van 400 broedpaar (dat zoals aangeven te laag is) komt driekwart van de broedpopulatie strandplevier voor in Natura 2000 gebieden. In deze gebieden is echter maar voor 276 broedpaar een doel gesteld.

**Conclusie/aanbeveling: de overige 24 broedparen die nu op gebiedsniveau niet gedekt worden, dienen over Natura 2000 gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder het Markiezaat, verdeeld te worden.**

De sleutelpopulatie is alleen op regionaal niveau (Delta) gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Zie algemeen punt over regionale doelen.

**Conclusie/aanbeveling: zowel op regionaal (Delta) als op gebiedsniveau (Markiezaat) dient een concreet aantal broedparen als doel gesteld worden.**

## 2. Doelen niet-broedvogels

Voor een selectie van niet-broedvogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Markiezaat.

### Kanoet

Voor kanoet is het landelijk hersteldoel is uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor 50.000-70.000 vogels. De soort komt uitsluitend in Natura 2000 gebieden voor.

Onduidelijk is waarom in deze gebieden maar voor 54.860 vogels een doel gesteld (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden gezamenlijk). Dat aantal zit dichterbij tegen minimum hersteldoel dan tegen het maximum hersteldoel van 70.000 vogels.

**Conclusie/aanbeveling: indien zo'n variërend doel voor een soort wordt gesteld, dient wel ruimte te worden geboden aan het maximum te herstellen aantal vogels in het doel, doch tenminste aan het gemiddelde te herstellen aantal vogels (60.000). Het resterende aantal van 15.140 (of 5140 indien gemiddelde doel wordt gehanteerd) dient over de gebieden waarvoor de soort is aangewezen, waaronder het Markiezaat, verdeeld te worden.**

Voor kanoet wordt alleen in de Waddenzee een hersteldoel geformuleerd, omdat de mogelijkheden in de Delta hiervoor beperkt zouden zijn, door de zandhonger in de Oosterschelde. De Delta bestaat echter uit meer gebieden dan alleen de Oosterschelde. In deze gebieden kan een hersteldoel geformuleerd worden. Markiezaat is voor kanoet van belang als slaapplaats.

**Conclusie/aanbeveling: dat de vermoedelijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding niet in dit het Markiezaat ligt, doet niet af aan het feit dat in dit gebied als slaapplaatsfunctie gelijke tred moet houden met herstel van de soort in andere Natura 2000 gebieden.**

## 128 Brabantse Wal

### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige Svl. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de Svl zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. Op de Brabantse Wal is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie /aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 133 Kampina & Oisterwijkse Vennen

### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige Svl. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de Svl zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In de Kampina en Oisterwijkse Vennen is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 136 Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux

### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe Klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts

voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In Leenderbos, Grootte Heide en De Plateaux is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie en aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

### 138 Weerter- en Budelerbergen & Ringelsven

#### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In Weerter- en Budelerbergen en Ringselven is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie en aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

### 139 Deurnsche Peel & Mariapeel

#### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in

gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In Deurnsche Peel & Mariapeel is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 140 Groote Peel

### 1. Doelen broedvogels

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In Groote Peel is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

## 145 Maasduinen

### 1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van vogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Maasduinen.

- **Tapuit**

Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).

**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Maasduinen, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over

Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

- **Grauwe Klauwier**  
Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.  
Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige SvI. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de SvI zeer ongunstig. Voor uitbreiding is het noodzakelijk om bestaande vestigingen zoveel mogelijk te versterken, zodat ze al reservoir kunnen gaan dienen. Om die reden is een ambitieuzere doelstelling in het gebied Maasduinen gewenst.  
**Conclusie / aanbeveling: Een ambitieuzere doelstelling voor Grauwe klauwier in het gebied Maasduinen is gewenst. Wij pleiten voor een hoger aantalsdoel voor dit gebied, hetgeen recht doet aan de landelijke herstelopgave voor deze soort.**

## 149 Meinweg

### 1. Doelen broedvogels

Voor een selectie van vogelsoorten hebben wij geanalyseerd hoe de landelijke doelen uit het Natura 2000 Doelendocument (2006) zich vertalen in de gebiedsdoelen van Meinweg.

- **Tapuit**  
Weinig broedvogels in NL zijn zo snel in aantal en verspreiding achteruit gegaan in zo'n korte tijd als tapuit. Vogelbescherming onderschrijft dan ook het door LNV gekozen landelijke hersteldoel van 2000 broedpaar. Ook de verhouding tussen het aantal gebieden waar herstel is geformuleerd (10) en het aantal waar behoud is geformuleerd (2) is ons inziens terecht gekozen. Het landelijke hersteldoel voor 2000 broedpaar vinden wij echter onvoldoende terug in het doelen op gebiedsniveau. 73% van de tapuiten broedt in Natura 2000 gebieden. Dat betekent dat voor 1460 broedpaar in Natura 2000 gebieden doelen moeten worden geformuleerd. Dat is echter slechts voor 615 paar gebeurd (eerste tranche en concept-gebiedsdoelen overige gebieden opgeteld).  
**Conclusie/aanbeveling: het resterende aantal van 845 broedpaar dient over de relevant Natura 2000 gebieden, waaronder Meinweg, verdeeld te worden.**

De doelen voor tapuit zijn vooral geformuleerd in gebieden waar de soort als broedvogel nog voorkomt. Herstel van de verspreiding is echter van groot belang om een gunstige

staat van instandhouding te kunnen bereiken. Om ook de evenwichtige verspreiding over Nederland te herstellen dient de bovengenoemde verhoging van de hersteldoelen op de juiste manier over de gebieden verdeeld te worden.

**Conclusie/aanbeveling: Vogelbescherming pleit ervoor om in Natura 2000 duingebieden de doelen op te hogen met 150 broedpaar en met 695 broedpaar in de Natura 2000 hoge zandgrondgebieden.**

Op dit moment (eerste tranche en concept-gebiedsoelen overige gebieden opgeteld) is geen enkel duingebied in Zuid-Holland en Zeeland aangewezen voor tapuit, en dat geldt ook voor hoge zandgrondgebieden in Noord-Brabant en Limburg.

**Conclusie/aanbeveling: voor herstel van de verspreiding van tapuit achten wij het noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000 gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam.**

- **Grauwe klauwier**

Het landelijke doel van 250 paar vinden wij onvoldoende terug in de doelen op gebiedsniveau. 77% van de grauwe klauwieren broedt in SBZ's. Dat betekent dat voor 193 paar in SBZ's doelen moeten worden geformuleerd. Op dit moment is dat slechts voor 170 paar gedaan. 23 paar moet dus nog over N2000 gebieden verdeeld worden. De huidige hersteldoelen dienen dus hoger gesteld te worden.

Hersteldoelen moeten richting geven aan herstel naar een gunstige Svl. Juist de huidige, zeer beperkte verspreiding van grauwe klauwier maakt de Svl zeer ongunstig. Voor grauwe klauwier zijn zowel behoud- als herstelopgaven geformuleerd. De verdeling van behoud en herstel, en die van de concrete aantalsdoelen zijn onvoldoende verspreid over de N2000 gebieden om landelijk een evenwichtige verspreiding van grauwe klauwier te herstellen. Het is dan ook noodzakelijk er aanvullende doelen worden opgenomen in gebieden waar een potentie voor de soort aanwezig is. In Meinweg is dat nadrukkelijk het geval.

**Conclusie / aanbeveling: wij pleiten voor een aanvullend hersteldoel voor grauwe klauwier in dit gebied.**

Met vriendelijke groet,

Ir. G.E. de Jong  
directeur

1. Juridische toets doelensystematiek; Natura 2000 in Nederland, Dr. C.J. Bastmeijer, mr. Ing. M.K. de Bruin, Prof. Mr. J.M. Verschuuren, Centrum voor wetgevingsvraagstukken, Universiteit van Tilburg, 2 oktober 2006, onderzoek in opdracht van Vogelbescherming Nederland (3 exemplaren in totaal meegezonden). Dit rapport is tevens te downloaden op: [www.vogelbescherming.nl/rapportdoelensystematiek](http://www.vogelbescherming.nl/rapportdoelensystematiek)





